

Opinnäytetyö AMK

Sosiaalialan koulutusohjelma

NSOSTK14

2017

Jonna Virkamäki

VANKILASTA VAPAUTUNEIDEN KUNTOUTUMINEN

– vapautuneiden näkökulma

Jonna Virkamäki

VANKILASTA VAPAUTUNEIDEN KUNTOUTUMINEN

- vapautuneiden näkökulma

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää kuinka ehdonlaiseen valvontaan vapautuneet kuntoutuvat mielestään takaisin yhteiskuntaan, heidän kokemuksiaan viranomaisten ja läheisten asenteista sekä siitä, mitkä tekijät vaikuttavat rikollisuudesta irtautumiseen ja yhteiskuntaan kiinnittymisessä. Tavoitteena oli tuoda asiakkaiden oma ääni kuuluviin ja tuoda esiin kehittämisideoita kriminaalihuollossa tehtävään työhön.

Tutkimus suoritettiin Turun yhdyskuntaseuraamustoimiston yksikössä. Tutkimukseen osallistui kolme ehdonlaiseen valvontaan vapautunutta vankia sekä lisäksi kaksi yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijää. Tutkimusotteena oli kvalitatiivinen lähestymistapa. Tutkimusmenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelua. Haastattelut suoritettiin kasvokkain Turun yhdyskuntaseuraamustossa. Haastattelun aineisto analysoitiin käyttämällä teemoittelua.

Tutkimustulokset osoittivat, että ehdonlaiseen valvontaan vapautuneilla on monia haasteita, jotka vaikuttavat vapautuneiden kuntoutumisessa. Asunnottomuus, työttömyys, vähävaraisuus, päihteidenkäyttö sekä vapautuneiden taustat vaikuttavat siihen, kuinka hyvin he kuntoutuvat. Perheen ja läheisten tuella on suuri merkitys rikollisuudesta irtautumisessa. Asiakkaan oman motivaation ja asenteen tärkeys nostettiin esille.

Tutkimustulokset kertoivat myös asteittaisen vapautumisen hyödyistä rikostekijöiden kuntoutumisessa. Kehittämisen tarpeessa olevia asioita olivat viranomaisten välinen yhteistyö ja verkostoituminen sekä yhteiskunnan rakenteiden sekä lainsäädännön jäykkyys.

ASIASANAT:

Ehdonlainen vapaus, rikollisuus, moniongelmaisuus, syrjäytyminen.

BACHELOR'S THESIS THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme in Social Services

2017 | 38+3

Jonna Virkamäki

THE REHABILITATION OF RELEASED PRISONERS

- the perspective of the released

The purpose of the study was to find out about how those who are released on parole rehabilitate back to society, what their experiences have been of the attitudes of the authorities and their relatives and friends, and what factors are integral to withdrawing from crime and attaching oneself to society.

The study was conducted in the community sanctions office of Turku. Three people released on parole and two employees of the community sanctions office participated in the study. The study approach was qualitative. The research method was semi-structured theme interview. The interviews were carried out face to face in the community sanctions office of Turku. Theming was used to analyze the collected research data.

The results of the study indicated that parolees have many challenges, which influence the rehabilitation back to freedom. Homelessness, unemployment, poverty, substance abuse and the backgrounds of the parolees influence how well they rehabilitate. The support of family and those who are close to them has great significance when withdrawing from crime. The importance of the client's own motivation and attitude was also highlighted.

In addition, the study results highlighted the benefits of releasing prisoners gradually in rehabilitation. Matters that need improving were the co-operation and networking between the authorities, and the rigidity of society's structures and legislation.

KEYWORDS:

Parole, crime, multi-problematic, exclusion.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 RIKOLLISUUS JA SITÄ KOSKEVAT KYSYMYKSET	7
2.1 Mitä on rikollisuus?	7
2.2 Rikollisuudesta rankaiseminen	8
2.3 Kuinka vähentää rikollisuutta?	9
3 EHDONALAISEEN VALVONTAAN VAPAUTUNEET JA HYVINVOINNIN HAASTEET	11
3.1 Ehdonalaiseen valvontaan vapautuneet vangit (EAV)	11
3.2 Rikollisuuteen liittyvät hyvinvoinnin haasteet	12
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	15
4.1 Tutkimustehtävä ja yhteistyökumppani	15
4.2 Kvalitatiivinen tutkimus ja tutkimusmenetelmä	15
4.3 Aineiston hankinta ja analyysi	17
5 TUTKIMUKSEN TULOKSET	20
5.1 Ehdonalaiseen valvontaan vapautuneiden palaaminen yhteiskuntaan	20
5.2 Viranomaisten, läheisten ja yhteiskunnan toiminta sekä asenteet	22
5.3 Tärkeitä tekijöitä yhteiskuntaan kiinnittymisessä	26
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI	31
6.1 Alkuperäiset teemat tutkimuksen tuloksiin suhteutettuna	31
6.2 Tutkimuksen kulun arviointi	33
6.3 Jatkotutkimuksen mahdollisuudet ja tulosten julkistaminen	35
LÄHTEET	37

LIITTEET

Liite 1. Esite.

Liite 2. Haastattelututkimuslomake.

Liite 3. Haastattelukysymykset (suuntaa antavat).

1 JOHDANTO

Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Turun yhdyskuntaseuraamustoimiston kanssa. Opinnäytetyön tutkimus suoritetaan usein viimeisen harjoittelun yhteydessä omaan harjoittelupaikkaan. Tämä ei ollut mahdollista, sillä Turun yhdyskuntaseuraamustoimisto ei ottanut harjoittelijoita opinnäytetyön suorittamisen aikana. Halusin kaikesta huolimatta tehdä opinnäytetyöni tälle alalle. Yhdyskuntaseuraamustoimiston johtaja oli sitä mieltä, että pystyisin sen tekemään ilman harjoittelua.

Opinnäytetyön aihe annetaan yleensä yhteistyökumppanilta ja aihe liittyy siellä esiintyvään tarpeeseen. Ensimmäisessä tapaamisessa yhdyskuntaseuraamustoimiston johtajan kanssa hän sanoi kuitenkin, että voisin vapaasti valita mistä aiheesta haluan tutkimukseni tehdä. Olin onneksi muutamassa kurssissa kirjoittanut raportteja rikosseuraamusalasta ja syventynyt jonkin verran alan kirjallisuuteen, joten pystyin tapaamisen aikana ehdottamaan muutamia aiheita hänelle.

Itseäni on kiinnostanut aina vankilasta vapautumisen jälkeen tapahtuva kuntoutuminen ja rikoksentekijän paluu yhteiskuntaan. Olin tutustunut hieman kriminaalihuollon vertais-tukiryhmä KRIS:in toimintaan ollessani harjoittelussa ehkäisevässä päihdetyössä ja monet kokemusasiantuntijat puhuivat siitä, kuinka vankilasta vapautuneet kokevat yhteiskuntaan kiinnittymisen haastavaksi eri tekijöistä johtuen. Juttelimme tästä toimiston johtajan kanssa ja ehdotin hänelle lopulta, että tekisin tutkimuksen liittyen ehdonalaiseen valvontaan vapautuneiden kuntoutumisesta yhteiskuntaan ja hänen mielestään se oli toimiva idea.

Emme siinä tilanteessa eritelleet tutkimustehtävää sen tarkemmin, sillä tehtäisiin opinnäytetyön suunnitelmassa, johon hän voisi ehdottaa tarvittaessa muutoksia. Lopulta tutkimustehtäväni muotoutui kolmesta osasta: ehdonalaisen valvontaan vapautuneiden kuntoutumisesta takaisin yhteiskuntaan, heidän kokemuksensa viranomaisten, läheistensä ja muun ympäristönsä asenteista sekä mitkä tekijät heidän mielestään edistävät tai haittaavat rikollisuudesta irtautumista sekä yhteiskuntaan palaamista. Tavoitteena oli tuoda vapautuneiden näkökulmasta ideoita kehittämään olemassaolevaa toimintaa sekä innostamaan uusien ratkaisujen löytämiseen kriminaalihuollon asiakkaiden kanssa työskentelyssä. Opinnäytetyön tietoperustan ja saatujen tulosten kautta tulee toivottavasti esille tutkimuksen tarpeellisuus sekä rikosseuraamusalalla, että sosiaalityön kentällä yleisesti.

Opinnäytetyö alkaa tietoperustan esittelyllä. Ensimmäinen luku keskittyy rikollisuuteen yleisellä tasolla. Siinä käydään läpi kriminologian historiaa, rankaisemisen filosofiaa ja tarvetta yhteiskunnassa sekä keinoja rikollisuuden vähentämiseen. Toisessa luvussa keskitytään ehdonalaiseen valvontaan vapautuneiden tarkasteluun. Tuon esiin heidän nykytilannettaan tilastojen valossa ja teen huomioita heidän erityisistä haasteistaan yhteiskunnassa.

Tutkimuksen toteutuksessa käydään läpi tarkemmin tutkimustehtäväni ja esitellään Turun yhdyskuntaseuraamustoimiston syvällisemmin. Kvalitatiivinen lähestymistapa tutkimukseen ja teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä kuvaillaan samassa luvussa. Lisäksi kerrotaan tutkimuksen aineiston hankkimisprosessista ja aineiston analyysimenetelmänä käytettyä teemoittelua.

Tutkimusten tuloksissa esitellään analysoinnin pohjalta aineistossa esiin nousseita aiheita ja teemoja. Luku on rakennettu siten, että jokaiseen teemaan liittyvät tulokset haastatteluista on liitetty siihen kuuluvan kappaleen alle. Haastatteluun osallistui sekä asiakkaita, että työntekijöitä ja ne toimivat myös heidän tunnuksinaan, esimerkiksi ASIAKAS 1. Viimeinen luku koostuu tutkimuksen tuloksista tietoperustaan ja tutkimustehtävään nähden. Lisäksi tutkimuksen suorittamisen vaiheet, sen eettisyys ja luotettavuus arvioidaan. Lopuksi esitellään pohdintaa siitä, minkälaisia jatkotutkimuksia aiheeseen liittyen olisi mahdollista tehdä.

2 RIKOLLISUUS JA SITÄ KOSKEVAT KYSYMYKSET

2.1 Mitä on rikollisuus?

Opinnäytetyön aiheen takia on tarkoituksenmukaista tutkiskella rikollisuuden syitä ja taustoja sekä mitä keinoja on käytetty rikollisuuden vähentämiseen. Osana opinnäytetyötä on selvittää entisten vankien kokemuksia yhteiskunnan asenteista heitä kohtaan. Jotta myöhemmin voidaan vertailla haastateltavien vastauksia, täytyy ensiksi myös tuoda esiin mitä teorioita rikollisuuden tutkijat ovat tarjonneet. Tässä luvussa pyrin osoittamaan, että rikollisuudelle on mahdotonta kohdistaa yhtä ainoata teoriaa, joka selittäisi mistä rikollisuus johtuu. Tietämättömyys vaikuttaa aina ihmisten asenteisiin. Jos yhteiskunnassa ei ole mahdollisuutta selittää jotain ilmiötä yksinkertaisesti, voivat harhaluulot ja ennakkoluulot vaikuttaa enemmän yleisissä asenteissa rikollisuutta ja rikollisia kohtaan.

Rikollisuus on monimutkaisempi käsite kuin ehkä yleensä ajatellaan. Jokin asia voi olla rikollista yhdessä maassa, mutta ei toisessa. Yksinkertaisin määritelmä rikollisuudelle on toiminta, joka on maan rikoslaissa määritelty sellaiseksi. Tämäkin määritelmä on monisyisempi syvemmin tarkasteltuna, sillä kuinka moni ei ole koskaan syyllistynyt mihinkään tekoon, joka olisi vastoin jotakin lakia. Jokapäiväisessä elämässä rikollisuus nähdään yksilöllisen ihmisen ominaisuutena. (Laine 2014, 33—41.) Jos rikollisuus olisi vain henkilön persoonallisuudesta johtuva sairaus, niin vastaukset rikollisuuden poistamiseen olisivat jo löytyneet. Lisäksi, keinot rikollisen käyttäytymisen poistamiseen yhteiskunnassa olisivat universaaleja ja helpommin sovellettavissa.

Rikolliselle käyttäytymiselle on etsitty selityksiä muutaman vuosisadan ajan. Kriminaalinen käyttäytyminen on nähty poikkeuksena ja aiemmin se nähtiinkin vain yksilön omana ongelmana. Jokin tietty yksilön ominaisuus nähtiin syynä rikolliselle käyttäytymiselle. Fysiologiset selitysmallit, kuten kallon muoto tai silmien etäisyys ovat hyviä esimerkkejä tästä. (Laine 2014, 62—64, 75.) Näitä teorioita on kritisoitu myöhempien tutkimusten ja selitysten saatossa. Muun muassa feministiset kriminologit ovat kritisoineet kriminologian mieskeskeisyyttä. Rikollisuuden tutkimus on laajentunut aiemmasta yksilön tarkastelusta ottamalla huomioon myös yhteiskunnan ja yhteisöjen roolin. (Carrabine ym. 2009 51—115.)

Sosiaaliset, biologiset, psykologiset tekijät nostetaan esiin tutkittaessa rikollista käyttäytymistä. Kriminologiassa on käyty keskustelua siitä, mikä näistä tekijöistä vaikuttaa kaikista eniten yksilöiden rikollisuuteen. Ovatko geenit vai ympäristö päällimmäinen syy rikosten tekemiseen? Nykyään on siirrytty ajatteluun, että rikollisuuteen vaikuttavat monet eri tekijät, jotka yhdistyvät yksilön elämässä. (Laine 2014, 78—108.) Köyhyys saattaa aiheuttaa painetta varastaa, mutta kaikki köyhyydessä elävät eivät ole alkaneet varastella. Jotkut ovat aggressiivisempia kuin toiset, mutta aggressiivisuus ei johda automaattisesti väkivallan käyttämiseen.

Laineen (2014, 186) mukaan yhtä oikeaa syytä rikollisuudelle ei olla kaiken tutkimuksen jälkeen vielä löydetty. Hän sanoo tämän johtuvan siitä, että rikollisuus on todella moniulotteinen ilmiö. Kriminologiassa ei ole olemassa yhtä kysymystä, johon haetaan vastausta. Tästä syystä rikollisuutta selittäviä teorioita ei voida soveltaa universaalisti jokaisessa tilanteessa. Laine muistuttaa, että jokainen teoria on kuitenkin paljastanut jotakin oleellista rikollisuudesta, vaikka ne ovatkin epätäydellisiä. Tämä rikollisuuden moniulotteisuus olisi hyvä pitää mielessä pohdittaessa ratkaisuja rikollisuuden poistamiseen yhteiskunnallisesti sekä yksityisesti.

2.2 Rikollisuudesta rankaiseminen

Rikoksista rankaiseminen on mukana jokaisen yhteiskunnan ja yhteisöjen käytännöissä. Rankaisemisen ajatellaan tuottavan tarvittavaa tyydytystä ja oikeudenmukaisuutta uhrille sekä tuomitulle myös oikeudenmukaisuutta, mutta myös tarvittavan huomautuksen siitä, että hänen tekonsa ei ole hyväksyttävä. Yhteiskunnan kannalta rangaistus nähdään myös hyödyllisenä ennaltaehkäisyinä kansalaisten rikolliselle käyttäytymiselle. Tämä rangaistuksen pelko ei kuitenkaan toimi kaikissa tilanteissa. Toisaalta rangaistuksen aikana on mahdollista auttaa tuomittua pääsemään eroon rikollisesta käyttäytymisestä. (Laine 2014, 281—289.) Rangaistuksen hyödystä on keskusteltu pitkään ja siihenkään ei ole yksinkertaista vastausta.

Rankaisemiseen liittyy monia eettisiä kysymyksiä. On luonnollista, että uhri, hänen omaisensa ja muu yhteiskunta haluaisivat tekijälle mahdollisimman kovan tuomion, sillä se vastaisi monen oikeudentajua (Laine 2014, 251—253). Vankeuden tarkoituksena ei tulisi kuitenkaan olla mitään muuta kuin vapauden menetys, ei kosto. Rangaistuksen ei tule aiheuttaa psyykkistä tai fyysistä kärsimystä tai vahingoittaa vangin mainetta. Tuomion

kovuuden tulee myös vastata rikoksen vakavuutta. (Hartoneva ym. 2015, 430–431.) Kuviteltu tilanne voisi olla sellainen, jossa joko uhri kokee epäoikeudenmukaisuutta liian kevyestä tuomiosta tai sitten tekijä vääryyttä liian pitkästä tuomiosta. Yhteiskuntaa ei ole toisaalta rakennettu periaatteella, että jokainen aina saa haluamansa. Toisaalta ketään ei tule kohdella epäoikeudenmukaisesti tai syrjien.

Rangaistuksen tarkoituksesta ja päämääristä olisi myös hyvä puhua enemmän julkisesti. Tämä estäisi väärin mielikuvien syntymisen ja rikollisten demonisoinnin. Rangaistuksen tarkoituksena tulisi olla vangin kuntouttaminen takaisin yhteiskuntaan ja mahdollistaminen normaalin elämän viettämiseen. Raino Lavikkalan (2011, 116–118) mukaan tähän tarvitaankin kokonaisvaltaista kuntoutusta ja vankien moniongelmaisuuteen keskittymistä. Yhteiskunta hyötyisi myös eniten kuntouttavasta rangaistusajasta, sillä unelmata-pauksessa vanki ei toistaisi enää rikostaan ja voisi integroitua yhteiskuntaan veroa maksavaksi kansalaiseksi (Laine 2014, 287).

2.3 Kuinka vähentää rikollisuutta?

Cohen ja Felson (1979) ovat esittäneet (ks. Laine 2014, 156) kolme tekijää, jotka yhdistyessään aiheuttavat rikollisuutta. Ensiksi tarvitaan tekijä, joka on motivoitunut suorittamaan rikoksen. Toiseksi vaaditaan tilanne tai kohde, joka soveltuu rikoksen tekemiseen. Viimeisenä paikalla ei saa olla sellaista valvojaa, joka kykenisi ehkäisemään rikoksen. Näiden kolmen yhdistyttyä heidän mukaansa rikos tulee tapahtumaan. Heidän mukaansa yhdenkään näiden tekijöiden puuttuessa, ei rikosta tule tapahtumaan. Rikollisuutta voitaisiin siis ennaltaehkäistä vastaamalla näihin kolmeen tekijään. Keskityn kuitenkin siihen, kuinka vähentää yksilöiden motivaatioita suorittaa rikoksia.

Syrjäytyminen on yksi tekijä, joka lisää riskiä rikolliseen käyttäytymiseen. Syrjäytyminen määritellään heikkoina siteinä tärkeisiin yhteiskunnallisiin instituutioihin, kuten työ, koulu tai perhe. Syrjäytyneiden sosiaalinen piiri ei ole laaja ja he eivät ole integroituneet yhteiskuntaan vahvasti. Tähän vaikuttaa juurikin työttömyys, perhe- ja ihmissuhteiden katkonaisuus, päihdeongelmat ja asunnottomuus. (Raunio 2006, 10–11.) Heikot sosiaaliset siteet vaikeuttavat yksilöiden rikollisesta käyttäytymisestä luopumista (Laine 2014, 123). Syrjäytymisen ehkäiseminen ja hoitaminen ovat siten myös rikollisuuden vähentämistä.

Yksilön oma näkemys identiteetistä vaikuttaa myös rikolliseen käyttäytymiseen sekä rikosten uusimiseen. Rikollinen on vahva leima, josta on vaikea päästä eroon. Varsinkin

jos rikoksen tehnyt on saanut vankilatuomion, saattaa vangin leima seurata häntä vapautumisen jälkeen. (Taruvuori 2010, 130). Miksi muuttaa elämäänsä, jos kaikki ympärillä odottavat sinun toistavan samaa käytöstä kuin aiemmin? Rikollisen leimasta on vaikea päästä eroon, jos ympäröivä yhteisö ei anna siihen mahdollisuutta. Uuden identiteetin rakentaminen ei-rikollisena onnistuu kaikista parhaiten vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa ilman pakkoa (Kurki 2010, 156—157). Jos rikoksen tekijästä nähdään vain hänen tekonsa, on yhteiskuntaan kiinnittyminen varmastikin vaikeampaa. Yhteiskunnan tulisi siis osallistua yhdessä rikoksentekijän kanssa dialogiin, joka auttaisi häntä luopumaan rikollisen identiteetistä.

Toisen identiteetin omaaminen vähentää henkilön riskiä syyllistyä rikollisuuteen uudestaan vapautumisen jälkeen. Esimerkiksi ”perheellisen” identiteetti luo yksilön ympärille sellaisia verkostoja sekä tukea, jotka vähentävät huomattavasti henkilön motiiveja rikolliseen käyttäytymiseen. Toivo tulevaisuudesta ja myönteiset asenteet lisäävät henkilön halua irtautua rikollisuudesta. (Lavikkala 2011, 105.) Läheisverkostojen vahvistaminen vankien ja rikoksista tuomittujen kuntouttamisessa tulisi olla tärkeä osa rikollisuudesta irtautumisen prosessia.

Ympäröivä yhteiskunta on yksi todella tärkeä tekijä rikollisuudesta irtautumisessa. Jos ympäröivä yhteisö ei tue rikoksetonta elämäntapaa, yksilön on paljon vaikeampaa olla toistamatta rikoksiaan. Tästä on herännyt ajatus siitä, että kuntoutusohjelmien sisältöä tärkeämpää on se ympäristö, missä näitä ohjelmia toteutetaan. Jos yhteiskunnassa on vakavia ongelmia eriarvoisuuden kanssa, on rikollisten kuntouttaminen paljon haasteellisempaa. (Laine 2014, 290—291.) Eriarvoisuutta kasvattavia rakenteita on vaikea ratkaista ja niiden purkamiseen vaaditaan runsaasti aikaa. Rikollisuuden vähentäminen tästä näkökulmasta on todella aikaa vievä prosessi. Yleinen mielipide ja yhteiskunnan ennakkoluulojen poistaminen ei ole yksinkertainen tai muutaman vuoden tapahtuma, vaan elinikäinen prosessi.

Rikollisuuteen ja siitä irtautumiseen vaikuttavat todella monet tekijät. Yhtä oikeaa ratkaisua on siis mahdotonta löytää. Ratkaisujen tulisi olla yhtä monitasoisia kuin itse rikollisuuden ongelmat. Yhteiskunnan tulisi huomioida tämä rikollisuuden ennaltaehkäisemisessä, mutta myös vankien rankaisemisessa sekä kuntoutumisessa. Rikollisuuden irtautumisen prosessin tulisi ulottua rikoksesta tuomitun jokaiselle elämäneläälle, mutta myös pureutua yhteiskunnan asenteisiin ja rakenteisiin.

3 EHDONALAISEEN VALVONTAAN VAPAUTUNEET JA HYVINVOINNIN HAASTEET

3.1 Ehdonalaiseen valvontaan vapautuneet vangit (EAV)

Ehdonalaiseen vapautetut asetetaan valvontaan, jos hän pyytää sitä itse, jos asiakas on ollut rikoksen tehdessään alle 21-vuotias, jos vapaututtuaan vankilasta asiakkaalla olisi vuotta pidempi koeaika tai jos vanki on lupautunut noudattamaan lääkehoitoa tai siihen liittyviä muita hoitomuotoja vapautumisensa jälkeen (Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta). Vanki voidaan päästää laitoksesta ehdonalaiseen valvontaan enintään kuusi kuukautta ennen aiottua ehdonalaista vapauttamista tai koko rangaistuksen suorittamisesta vapauttamista. Enintään ehdonalaiseen vapautuneen valvonta voi olla kolme vuotta ja elinkautisissa tuomioissa ehdonalaiseen vapautetun valvonta on aina kolme vuotta. (Hartoneva ym. 2015, 431.)

Ensikertalainen (tai sellainen, joka ei ole suorittanut ehdotonta vankeusrangaistusta viimeisen kolmen vuoden aikana) voi päästä ehdonalaiseen vapauteen suorittuaan puolet saamastaan rangaistuksesta. Jos taas henkilö on tehnyt rikoksen edellisen koevapautensa aikana, voi hän päästä ehdonalaiseen vapauteen suorittuaan kaksi kolmasosaa rangaistuksestaan. (Hartoneva ym. 2015, 433.) Vangin tulee tavata säännöllisesti ehdonalaisvalvojansa ja näissä tapaamisissa hänen tulee olla täysin päihteetön. Näitä tapaamisia saa olla kuukaudessa enintään 12 tuntia, mutta jos vapautettu on erityisen tuen tai valvonnan tarpeessa tuntimäärä kuukaudessa voi olla 30. (Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta.)

Vuodesta 2007 lähtien EAV:n ryhmäkoko on pienentynyt huomattavasti 1 785 hengestä 1 054 henkeen. Sukupuolijakauma on ollut kohtuullisen tasainen vuosien varrella ja vuonna 2014 miehiä oli 982 ja naisia 87. 30% heistä ovat 30-39 vuoden ikäisiä ja 24 % kuuluvat ikäluokkaan 40-49. (Muiluvuori ym. 2015, 42, 47, 49). Ehdonalaiseen vapautuvien vankien hyvinvointiongelmat kasaantuvat siis suurimmaksi osaksi 30–49-vuotiaiden miesten osaksi yhteiskunnassa.

Päärikoksena EAV:n asiakkailla on suurimmaksi osaksi henkeen tai terveyteen kohdistunut rikos (eli väkivaltarikos), huumausainerikos tai omaisuusrikos. Vuonna 2014 väkivaltarikoksen tehneitä oli 40%, omaisuusrikoksen tehneitä 29% ja huumausainerikoksen

tehneitä 18%. Seksuaalirikoksen tehneitä löytyy myös ehdonalaisen vapauden piiristä enemmän kuin mistään muusta yhdyskuntaseuraamuksen asiakkaista. (Muiluvuori ym. 2015, 46.) Tilastoissa on kuitenkin huomioitu vain se rikos, josta tuomio on saatu. On todennäköistä, että tuomitulla on muutakin rikollista käyttäytymistä taustalla, vaikka sitä ei tilastoissa näkyisi.

EAV:n asiakkaista puhuttaessa pitää tutkia vankeusvankien tilastoja, sillä ehdonlaiseen valvontaan tullaan vankilasta. Luvut ovat samankaltaisia vankeusvangeilla mitä EAV:n asiakkailla. Päärikos on suurimmalla osalla väkivaltarikoksista ja heidän jälkeensä tulevat omaisuus- tai huumausainerikoksista tuomitut. Ikärakenteellisesti vankien keski-ikä on 37 vuotta. Noin neljännes vangeista on vankilassa 1–2 vuotta, mutta elinkautisvankien määrä on lisääntynyt viime vuosien aikana. (Muiluvuori ym. 2015, 7–8.) Tulevaisuudessa EAV:n valvonnassa tulee olemaan enemmän vakavista rikoksista tuomittuja. Tämä nostaa esiin kysymyksen siitä sopeutuvatko elinkautisen saaneet vangit takaisin yhteiskuntaan.

3.2 Rikollisuuteen liittyvät hyvinvoinnin haasteet

Tuomioiden uusiminen ja uusintarikollisuus ovat vakavia haasteita rikosseuraamuksen kentällä. Vankilassa istuvia ensikertaisia vankeja oli vuonna 2014 37 %, kolme–seitsenkertaisia oli noin 33 % ja kahdeksan tai useampikertaisia vajaa 20 %. Yleisesti uusintarikollisuus on kuitenkin ollut tasaisessa laskussa. Suunnilleen kolme viidestä vuonna 2009 vapautuneesta syyllistyi seuraavan viiden vuonna rikokseen. Henkilön ikä ja historia ovat tärkeimmät tekijät ennustettaessa rikosten uusintamahdollisuutta. Uusintarikollisuuden todennäköisyys kasvaa useamman tuomion saaneilla, nuoret vangit palaavat myös todennäköisemmin vankilaan. (Muiluvuori ym. 2015, 7–8, 12.) Tuomioiden uusiminen on siis edelleen ongelma yhteiskunnassa, ja sen poistamiseen tulisi kehittää palveluita. Palveluiden tarkoituksena pitäisi olla rikollisen käyttäytymisen poistaminen ja vangin kuntouttaminen sekä integroiminen takaisin yhteiskuntaan.

Toisaalta, harvoin sosiaalialalla absoluuttiset tavoitteet ovat tarkoituksenmukaisia. Esimerkiksi päihdehuollossa asiakkaihin kohdistuvat tavoitteet ovat monimuotoisemmat, sillä monesti asiakkaan absoluuttinen päihdeettömyys on huono arviointikriteeri päihde-työn vaikuttavuudesta. Samoin kriminaalihuollossa voidaan jakaa tavoitteet useampaan kategoriaan arvioidessa rikoksista irtautumista. Jos rikoksesta tuomittu lakkaa tekemästä vakavampia rikoksia, voidaan kuntoutumisen katsoa tehonneen jollakin tasolla.

Rikosten harventuminen voidaan nähdä myös kuntoutumisen vaikuttavuutena. Tilanteen pahenemisen välttäminen on myös yksi kuntoutuksen kriteeri (Laine 2014, 292.) Kriminaalihuollon asiakkaiden hyvinvointia ja työn vaikuttavuutta tulee siis tarkastella monipuolisemmin, eikä vaan rikoksettoman elämän näkökulmasta.

Vangeilla on myös muita todella laajoja hyvinvointiin liittyviä haasteita. Näitä ovat muun muassa päihde- ja mielenterveysongelmat, fyysisen hyvinvoinnin haasteet ja toimeentulon ongelmat. Vangit sairastavat kuusi kertaa enemmän kuin tavallinen väestö ja on arvioitu, että noin 70 % vangeista olisi päihdeongelma. Asunnottomuus ja työttömyys ovat myös suuria epäkohtia vapautuneiden vankien elämässä. Koulutuksen puute on osasy työttömyyteen. Ihmissuhdeongelmat ja syrjäytyminen ovat yleisiä vapautuneiden vankien kohdalla. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2006, 3–4, 20; Kananoja ym. 2011, 266–267.) Vapautuneet vangit ovat siis varsin marginalisoituneita, mikä voi aiheuttaa ennakkoluuloja ja lokeroimista muussa yhteiskunnassa.

Asunnottomuus on käsitteenä laajempi kuin se, että ihmisellä ei ole kattoa pään päällä. Asunnottomia ovat majoituksissa oleskelevat, tuttavien ja sukulaisten luona majailevat, erilaisissa laitoksissa asuvat sekä täysin kadulla asuvat henkilöt. Asunnottomuuteen vaikuttavia tekijöitä on monia. (Lehtonen & Salonen 2008, 15–16.) Vapautuvilla vangeilla asumisen turvattomuus johtuu yleensä vaikeudesta saada asuntoa, kalliista asuntomarkkinoista sekä hädän tai irtisanomisen uhasta (Kauppila 1999, 171–172). Monet kriminaalihuollon asiakkaat eivät näe itseään asunnottomina, sillä heille se tarkoittaa kadulla tai laitoksessa asumista. Monet kertovat asuvansa tuttavien luona pitkiä aikoja. (Mäki 2017, 80–84.) Vapautuneiden vankien tapauksessa elämänhallinnan haasteet sekä muut aiemmat ongelmat ovat yleensä johtaneet asunnottomuuteen.

Pitkäaikaistyöttömyys johtaa todella usein alentuneeseen toimeentuloon sekä vähävaraisuuteen. Pitkäaikaistyöttömyys alentaa toimintakykyä sekä henkilön motivaatiota hakeutua työmarkkinoille. (Kananoja ym. 2011, 217–228.) Pitkittynyt vähävaraisuus voidaan määritellä köyhyydeksi tai yleisesti huono-osaisuudeksi. Vapautuneiden vankien elämässä näkyvät samat köyhyyden tekijät mitä muillakin köyhillä. Näitä ovat muun muassa koulutuksen puute, työttömyyden kesto sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen saataavuus, taso ja laatu. (Saari 2015, 72–74.) Työttömyyden ja toimeentulon ongelmat voidaan liittää myös syrjäytymiseen.

Syrjäytymistä käsiteltiin myös edellisessä luvussa, mutta rikosten ehkäisemisen näkökulmasta. Syrjäytyminen käsitteenä tarkoittaa yhteiskunnan marginaalissa olemista tai

siitä kokonaan ulkopuolelle joutumista. Siihen liittyy heikot sosiaaliset suhteet, vaikuttamisen mahdollisuuden puuttumiset ja yhteiskunnan ulkopuolelle joutuminen. Keskeisenä syrjäytymisessä on se, että henkilön tila on vakiintunut pitkäaikaiseksi. (Laine ym. 2010, 11–14.) Kriminaalihuollon asiakkailta marginalisoituminen ja syrjäytyminen ovat erittäin todennäköisiä, sillä he usein omaavat vajeita sosiaalisissa suhteissa, koulutuksessa, työkokemuksessa sekä yleisesti elämänhallinnan taidoissa. Päihdeongelmien läsnäolo on vielä yhtenä lisätekijänä vapautuneiden vankien syrjäytymisessä. (Kananoja ym. 2011, 268.) Vapautuneiden vankien marginalisoitumiseen voi vaikuttaa myös yhteiskunnan asemoituminen heitä kohtaan.

Vapautuneet vangit ovat puhuneet yhteiskunnan heille antamasta stigmasta. KRIS-järjestön toiminnanjohtaja on kommentoinut, kuinka ympäröivä yhteiskunta on ennakkoluuloinen vapautuneita vankeja kohtaan ja jopa viranomaiset vaikeuttavat rikollisesta elämäntavasta irtautumista asenteillaan. Hän puhuu siitä, että tarjolla ei ole tarpeeksi palveluita, jotka todella tähtäävät rikollisuudesta irtautumiseen ja keskittyään muihin ongelmiin kuten päihteisiin. (Valkama 2014, 86–88.) Toisaalta, vankien moniongelmaisuus on osana luomassa negatiivista stigmaa, sillä usein varsinkin päihdeongelmaiset kokevat yhteiskunnan leimaavan heidät toivottomiksi tapauksiksi. Lisäksi vankila saattaa luoda vangeille identiteetin, josta heidän on vaikea päästä eroon. Laitostuminen on todellinen vaara vapautuneiden vankien kohdalla ja se edistää rikosten uusimista. (Taruvuori 2010, 130.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimustehtävä ja yhteistyökumppani

Opinnäytetyössä tutkitaan miten ehdonalaisen valvontaan vapautuneet vangit kokevat kuntoutuvansa takaisin yhteiskuntaan. Toiseksi selvitetään millaiseksi he kokevat viranomaisten, läheistensä ja muun ympäristönsä asenteen. Kolmanneksi, tutkitaan ehdonlaiseen valvontaan vapautuneiden omia näkemyksiä siitä, mitkä tekijät edistävät tai haittaavat rikollisuudesta irtautumista sekä yhteiskuntaan palaamista. Nämä kolme asiaa ovat tutkimustehtävän perustana. Tutkimuksen tarkoituksena on myös tuoda mukaan ehdonalaisen valvontaan vapautuneiden oma ääni ja näkökulma keskusteluun siitä, miten saavuttaa rikokseton elämä.

Yhteistyökumppanina oli Turun yhdyskuntaseuraamustoimisto, joka on osa Suomen rikosseuraamuslaitosta. Rikosseuraamuslaitoksen tehtävänä on tuomioiden täytäntöönpano sekä uusintarikollisuuden ehkäiseminen ja jokaisella rikosseuraamuslaitoksen alaisella toimijalla on nämä samat päämäärät (Rikosseuraamuslaitos 2017a). Yhdyskuntaseuraamustoimistossa toimeenpannaan yhdyskuntapalvelun tuomioita, valvontarangaistuksia, ehdolliseen vankeuteen tuomitun valvontaa, nuorisorangaistuksia sekä ehdonalaisen valvontaan vapautuneiden valvontaa (Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta).

Turun yhdyskuntaseuraamustoimisto on ollut toiminnassa vuodesta 1968 ja työntekijöitä on suunnilleen 20 henkilöä. Toimisto on osa Länsi-Suomen rikosseuraamusaluetta. Turun yhdyskuntaseuraamustoimiston johtaja on Vesa Mäkinen. (Rikosseuraamus 2017b.) Hänen kanssaan tehtiin alustavasti sopimus opinnäytetyön tutkimuksesta ja tämän jälkeen varsinaisena yhteyshenkilönä Turun toimistossa oli rikosseuraamusesimies Paula Stenroos. Lisäksi luotiin yhteys ehdonalaisvalvojiin, jotka esittelivät tutkimuksen sekä haastattelupyynnöt asiakkailleen.

4.2 Kvalitatiivinen tutkimus ja tutkimusmenetelmä

Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus keskittyy tutkimaan todellista ja koettua elämää. Kvalitatiivisesta tutkimuksesta on puhuttu Suomessa 80-luvulta asti ja sitä käytetään monen eri tieteen alalla, kuten kasvatustieteen, sosiologian, psykologian ja antropologian

alalla. Siinä missä kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus pyrkii vahvistamaan hypoteeseja ja luomaan johtopäätöksiä määrällisen otannan kautta, kvalitatiivisen tutkimuksen kautta pyritään löytämään tai paljastamaan uusia näkökulmia. (Hirsjärvi ym. 2009, 140, 160–162.) Kvalitatiivinen tutkimus valittiin lähestymistavaksi monesta syystä, muuta edellä mainitut ovat ne tärkeimmät. Ensinnäkin olisi todella epätodennäköistä, että vapaaehtoisuuteen perustuvaan haastatteluun ilmestyisi määrällisesti suuri joukko haastateltavia. Lisäksi ehdonalaiseen valvontaan vapautuvia on vain tietty määrä Turun yhdyskuntaseuraamustoimistossa. Toiseksi valmiiden hypoteesien ja johtopäätösten, joihin etsiä varmistusta tai vastausta, puuttuminen vaan tutkimustehtävä perustuu haastateltavien omiin kokemuksiin.

Oli myös muita syitä valita laadullinen tutkimus. Kvalitatiivisessa lähestymistavassa aineiston keruu tapahtuu luonnollisissa ja todellisissa olosuhteissa. Lisäksi tieto kerätään menetelmillä, jotka suosivat tutkittavien näkökulmaa ja omaa ääntä. Tietoa kootaan päälimmäisenä ihmisiltä itseltään ja tutkija keskittyy tekemään omia havaintoja. Hän ei käytä mittaussäilyneitä toisin kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa otanta ei ole satunnainen vaan kohdejoukko on valittu tarkoituksellisesti. Lopuksi tärkeää kvantitatiivisessa tutkimuksessa on se, että tutkija itse ei määrää sitä mikä on merkityksellistä. (Hirsjärvi ym. 2009, 164.) Keskustelut rikosseuraamusesimiehen sekä ohjaavan opettajan kanssa haastattelujen järjestämisestä ja vapaaehtoisten rekrytoimisesta sinetöivät varmuuden, että tähän aiheeseen kvalitatiivinen tutkimus on oikea lähestymistapa. Tutkimustehtävä keskittyy nimenomaan tuomaan esille ehdonalaiseen valvontaan vapautuneiden omia kokemuksia ja näkemyksiä yhteiskunnasta sekä omasta tilanteestaan.

Vaikka kvalitatiivinen lähestymistapa sopiikin hyvin tutkimuksen tarkoitukseen, tämä ei tarkoita sitä, että siitä ei löytyisi epäkohtia. Laadullista tutkimusta suorittaessa täytyy varoa yleistämistä ja turhiin yksityiskohtiin kiinnittymistä. Tutkinnan kohteena on todellisuus, joka vaihtelee ihmisten välillä. Tapahtumat eivät voi olla erillään toisistaan ja todellisuudessa kaikki voi liittyä kaikkeen. Tämän takia tutkijan tulee muistaa lähestyä tutkittavaa asiaa kokonaisvaltaisesti. Objektiivisuuden saavuttaminen täydessä muodossa on periaatteessa mahdotonta. Tutkijan oma arvomaailma ja oma tausta sekä tieto ovat kaikki vuorovaikutuksessa keskenään tutkimusta tehtäessä. (Hirsjärvi ym. 2009, 160–161.) Tutkimuksen suoritus- ja raportointivaiheessa näihin tulee kiinnittää erityistä huomiota.

Tutkimusmenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelua. Teemahaastattelussa etuna on se, että jokaista haastattelua voi lähestyä yksilöllisestä näkökulmasta. Toisin kuin lomakehaastattelussa, haastattelijan ei tarvitse esittää kysymyksiä täsmälleen samalla tavoin ja samassa järjestyksessä jokaiselle haastateltavalle. Haastateltavat voivat myös ymmärtää kysymykset eri tavalla ja vastata omien näkemystensä mukaisesti. Teemahaastattelussa edetään ennalta valittujen teemojen mukaisesti. Oletuksena on, että haastateltavilla on kokemusta tutkimuksen kohteesta. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 44–48.) Teemahaastattelu valikoitui haastattelutavaksi, sillä sen avulla haastateltavilta saisi parhaiten hyödynnettävää tietoa. Puolistrukturoitu muoto auttaisi myös luomaan rennon ilmapiirin, jossa haastateltavat voisivat vapaammin kertoa omista kokemuksistaan. Tutkimustehtävässä ei ollut tarpeen kerätä kvantifioitavaa tietoa.

4.3 Aineiston hankinta ja analyysi

Tapasin ensin yhdyskuntaseuraamustoimiston johtajan Esa Mäkilän kanssa ja hän ohjasi minut rikosseuraamusesimies Paula Stenroosin puheille. Hänen kanssaan sovimme, että tekisin esitteen, jota ehdonalaisvalvojat voisivat jakaa asiakkailleen. Tapasin kaikki valvojat muutamaa viikkoa myöhemmin ja esittelin heille tutkimukseni aiheen sekä jaoin esitteet. Haastateltavien hankinta tapahtui siis valvojen välityksellä. Yhdyskuntaseuraamuksen johtaja kertoi minulle, etten tarvitse tutkintalupaa rikosseuraamuslaitokselta haastattelujen tekemiseen, sillä tutkimustehtäväni on yleisluontoinen eikä käsittele arkaluontoisia tietoja.

Tavoitteenani oli saada vähintään viisi haastattelua asiakkailta. Itse toivoin että olisin saanut kymmenen. Syksyn aikana tein kolme asiakashaastattelua. Haastattelujen kesto vaihteli 17 minuutista 35 minuuttiin. Yhtenä houkuttimena haastatteluun saapumiseksi oli, että se korvaisi yhden valvontakerran. Tässä välissä olin kolme kuukautta työharjoittelussa toisella paikkakunnalla, mutta pidin yhteyttä rikosseuraamusesimieheen, jotta he voisivat löytää lisää haastateltavia. Lopulta lisää vapaaehtoisia ei kuitenkaan löytynyt, joten tulimme ohjaavan opettajani kanssa siihen lopputulokseen, että voisin haastatella kahta yhdyskuntaseuraamuksen työntekijää. Rikosseuraamusesimiehen mielestä tämä oli toimiva ratkaisu ja haastattelin kahta työntekijää maaliskuun alussa. Kaikki haastattelut olivat yksilöhaastatteluja.

Aineiston purkaminen ja analyysi alkoivat haastattelujen litteroimisella. Yksi syy, minkä takia valitsin yksilöhaastattelujen tekemisen, oli aineiston tuleva litterointi. Ryhmähaastattelujen litterointi on paljon haastavampaa ja monimutkaisempaa kuin yksilöhaastattelujen litterointi (Hirsjärvi & Hurme 2001, 140). Aineiston litteroinnissa kesti 2–4 tuntia riippuen haastattelujen pituudesta. En litteroinut aineistoa niin tarkkaan, että olisin merkinnyt haastattelun osapuolten tauot, naurahdukset tai huokaukset. Jätin joskus myös toistuvat sanat pois litteroinnista. Esimerkiksi jos haastateltava sanoi ”mä, mä, mä --” kirjasin ylös litterointiin yhden ”mä” – sanan. Päätin pitää haastateltavien alkuperäisen murteen ja sanojen käytön.

Koska suoritin haastattelut teemahaastatteluina, minun oli tarpeen ottaa tämä huomioon myös aineistoa litteroidessa. Teemahaastatteluja purkaessa voidaan aineisto litteroida myös epäjärjestelmällisesti teemoja mukaillen. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 141.) Tätä varten olisin tarvinnut erillisen tekstienkäsittelyohjelman sekä paljon laajemman teknologiaosaamisen mitä minulla on. Päätin kuitenkin tehdä haastattelujen litteroinnin siinä aikajärjestyksessä kuin haastattelut todellisuudessa tapahtuivat.

Aineiston analyysimenetelmäksi valitsin teemoittelun. Teemoittelussa aineiston sisältöä tarkastellaan toistuvasti esiin tulleiden aihepiirien näkökulmasta. Nämä esiin nousevat teemat saattavat olla yhteisiä useammille tai kaikille haastateltaville tai yksi haastateltava voi nostaa esille saman teeman moneen kertaan. Esiin nousevat usein ne teemat jotka ovat olleet haastattelun lähtökohtina. Haastateltavat tuovat esiin uusia teemoja jotka voivat olla tärkeämpiä ja mielenkiintoisempia kuin lähtöteemat. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 173.)

Loin uuden dokumentin, johon kokosin kaikki haastatteluissa esiin tulleet teemat. Kirjoitin haastateltavien tunnukset erikseen ja kokosin niiden alle heidän haastatteluissaan nousseet aiheet ja niihin liittyvät lainaukset haastatteluista. Valitsin jokaiselle aiheelle oman symbolin ja merkitsin symbolin haastateltavan kohdalle, joka kerta, kun hän mainitsi kyseisen aiheen. Esimerkiksi, valitsin asunnottomuudelle merkiksi ruksin. Kun haastateltava puhui haastattelussaan asunnottomuudesta, merkitsin hänen kohdalleen ruksin ja kopion sen osan litteroinnista, jossa hän puhui aiheesta.

Haastatteluissa nousi esiin todella monia erilaisia teemoja. Päätin kuitenkin esittää ne kolmen laajemman teeman alakäsitteinä tuloksia raportoidessani. Nämä teemat perustuivat tutkimustehtäväni tavoitteisiin. Jaottelin haastattelussa esiin nousseet teemat kol-

men aiheen alle. Ensimmäinen teema on ehdonalaisten valvontaan vapautuneiden palaaminen yhteiskuntaan. Tähän aiheeseen liittyy sellaisia teemoja kuten yhteiskuntaan kuuluminen, yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset sekä asiakasryhmän oma asenne yhteiskuntaa kohtaan. Toinen teema on viranomaisten, läheisten ja yhteiskunnan toiminta ja asenteet. Tähän kuuluvat asiakkaiden kokemukset TE-toimiston, sosiaalitoimen sekä rikosseuraamusalan ammattilaisten kanssa. Asiakkaiden kokemukset läheisten ja yhteiskunnan roolista heidän elämästään nousivat myös esille. Viimeisenä teemana on tärkeät tekijät yhteiskuntaan kiinnittymisessä. Nämä ovat sellaisia asioita jotka asiakkaat ovat kokeneet edistävän heidän kuntoutumistaan. Esille nousi myös asioita jotka haittaavat kuntoutumisen prosessia.

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

5.1 Ehdonalaiseen valvontaan vapautuneiden palaaminen yhteiskuntaan

Asiakkaiden haastatteluissa nousi esiin, että heillä on useita eri ryhmiä joihin he samais-
tuvat. Se, keiden kanssa ehdonalaiseen valvontaan vapautuneet ovat yhteydessä ja viet-
tävät aikaansa riippuu paljon heidän omasta tilanteestaan. Työntekijöiltä ja ensimmäi-
seltä asiakkaalta nousi esiin päihderiippuvuus ja päihteiden käyttäjäryhmiin kuuluminen.
Jokaisella vapautuvalla on yleensä perhe tai joitakin läheisiä jotka ovat jollain tavalla
läsnä heidän elämässään. Toisaalta harvalla on suoraan vapautumisen jälkeen tiedossa
paikka, minne mennä. Kenelläkään on tuskin tiedossa työpaikkaa tai asuntoa vielä van-
kilassa ollessaan.

"Päihderiippuvaiset, päihdeongelmaiset. Niihin mä oon kuulunu." (ASIAKAS 1)

*"Perhe on varmaan se mikä monella kuitenkin on jonkinlainen. Jollain on se perhe olemassa ihan
silleen et on vaimo ja lapset odottamassa tai sitten joillain ei ole sitä semmosta mut sitten on
vanhemmat tai näin. Mmmm... kaveriporukat on silleen et jotkut halua irrottautuu jotka nyt halua
muuttaa sitä elämäänsä, et puhuvat siitä et ei oo niihin vanhoihin kavereihin yhteydessä. Mut
siinä onki varmaan se haaste, että mistä sitä uutta sosiaalista verkostoo sit luo. Kaikki vanhat
kaverit on sitä rikollista tai päihteenkäyttöporukkaa. Öö, se, että olis jotain työtä tai opiskelua va-
pautumisvaihees on kuitenkin ehkä suhteellisen pienellä osalla." (TYÖNTEKIJÄ 1)*

*"Monella on perhe ja iäkkäämmillä erityisesti ja kun he vapautuvat, ihan luonnollisesti suuntaa
perheeseen ja siellä he ovat. Kaverit vaihtelevasti riippuen, jos on järjestäytynyt rikollisuus ja sen
tyyppiset jengit, sitten heillä on vahvat perustelut palata kavereihin ja pitää heihin yhteyttä."
(TTYÖNTEKIJÄ 2)*

Haastateltavilla asiakkailla oli erilaiset elämäntaustat sekä kokemukset rikollisuuden
kanssa. Yhdellä haastateltavista oli useampi kokemus vankilasta ja kahdella muulla oli
vain yksi kokemus vankilassaolosta. Jokainen heistä kertoi olevansa mielestään tasa-
vertaisia yhteiskunnan jäseniä. Tähän liittyi se, että he kokevat elävänsä samanlaista
elämää ja tekevänsä samanlaisia asioita kuin muutkin ihmiset ympärillään.

*"Mä oon mun mielestä tällä hetkellä ihan tasavertanen. Mä oon työkokeiluissa, mä käyn iltalukioo,
mä elän niinku normi ihmiset täällä." (ASIAKAS 1)*

”Kaipa mä tähän, kai mä tähän siviiliyhteisöön kuulun. -- Alkuun mä kyllä ihan hyvin sopeuduin mielestäni yhteiskuntaan ja näin. Ja sain asunnon ja näin et ei mulla sellasia ongelmia ole.” (ASIAKAS 2)

”Yhteiskunta, mä toivon et mä taas pääsen mukaan ja tota. Aikasemmin mulla oli huomattavasti vaikeampi tilanne et tota, silloin joitakin vuosia sitten aika kovaan mediarumbaun joutusi. Se toi aika paljon sitä häpeää ja tämmöstä mukaan ja nyt on itsevarmuus tullu paremmin mukaan mitä se oli aikasemmin.” (ASIAKAS 3)

Yhteiskuntaan palaamiseen vaikuttaa myös saadun tuomion pituus. Vankilassa ei välttämättä ole mahdollisuus pysyä mukana esimerkiksi teknologian kehityksessä tai yhteiskunnan muutoksessa yleisesti. Ensimmäinen työntekijä kertoi haastattelussaan esimerkiksi siitä kuinka vaikeaa elinkautisille vangeille voi olla palata yhteiskuntaan. Voi olla vaikea kokea olla olevansa tasavertainen osa yhteiskuntaa, jos ei osaa käyttää modernia teknologiaa joka on keskeinen nyky-yhteiskunnassa sekä erityisesti työyhteisöissä.

”Seki riippuu ensinnäki siitä et kui kauan on ollu kiinni. Et jos nyt on suhteellisen lyhyen vuoden kaks tuomion, niin se elämä jatkuu ehkä sitten samanlaisena kun vapautuu. Mut sit jos on ollu pitkään pois niin, niin siinä on niinku opettelemista. Et, et tota ku elinkautisesta ku vapautuu niin aika monet systeemit on sinä aikana ehtiny muuttuu. Et sit siinä menee aikaa ennen ku taas pääse kärrylle et miten nyky-yhteiskunta ylipäätään toimii. Mun mielestä oli hyvä esimerkki ku elinkautisesta vapautu ja hän sano, että, että sillo ku hän on menny vankilaan, niin internet oli just tullu ja vankilassa ei sitä saanu missään kohtaan opetella, et kaikki toimii siellä.” (TYÖNTEKIJÄ 1)

Vaikka haastateltavat asiakkaat eivät kokeneet, että heidän asenteensa eivät olleet vastustavia tai katkeria yhteiskuntaa kohtaan, niin työntekijät kuitenkin nostivat esiin tämän seikan. Toisaalta yhteiskunnassa tapahtunut muutos vaikuttaa ehdonalaiseen valvontaan vapautuneiden mahdollisuuksiin päästä kiinni niin sanottuun tavalliseen elämään. Vapautuneiden oma asennoituminen on myös vaikuttamassa siihen, miten he näkevät yhteiskunnan. Tähän asenteeseen vaikuttaa myös heidän oma ajatusmaailmansa joka on muotoutunut monien eri kokemusten ja oman taustan kautta.

”Monesti niillä ihmisillä on aika tommonen vastustava asenne yhteiskuntaa kohtaan. Eli se just vaatisi, että heidän kanssaan keskustellaan siitä mistä se johtuu. Että kyllä he tiedostavat useimmiten, että he ovat tehneet rikoksia, että on tapahtunut jotain epäoikeudenmukaisuutta heidän käden kautta, mutta miten se niin kuin istuu yhteiskunnassa ja miksi he nimenomaan osoittavat, että kuitenkin yhteiskunta on syyllinen siitä ja siitä ja siitä. He eivät näe, että jossain vaiheessa he

ovat tehneet omia valintoja, jotka ovat johtaneet niin kuin ketjuna myöhemmin tapahtumiin.” (TYÖNTEKIJÄ 2)

5.2 Viranomaisten, läheisten ja yhteiskunnan toiminta sekä asenteet

Ensimmäinen viranomainen, joka nousi esiin haastatteluissa oli TE-toimisto. TE-toimistosta ei asiakkailta tai työntekijöilläkään ollut kovin ruusuista kuvaa. TE-toimisto koettiin hyvin byrokraattisena paikkana, josta konkreettisen avun saaminen on todella haastavaa. Yksi asiakkaista koki TE-toimiston paikkana, jossa hänen vankilataustansa nähtiin erityisesti leimaavana. Sekä asiakkaiden, että työntekijöiden TE-toimistoon kohdistama kritiikki liittyi enemmänkin viraston toimintatapoihin ja -malleihin.

”Menin sinne työkkäriin, no siel nyt oli sama juttu et niinkö joo et sinne soitettiin niinkö vartija samantien paikalle ku mä sanoin et mä tuun näyttään vapaussassin ja sit tota ku mä olin sen kolme päivää työttömänä ku mulla sopimusta jatkettiin kolmas päivä, niin ku soitettiin vartija niin mä sanoin et mitä nyt sit ku alkaa sopimus uudestaan kolmas päivä, niin sit sanottiin et et ”ei nyt, et katotaan jatkaako” mä oon kuitenkin tehny työpaikalla vuoden loppuun sopimuksen. Joo et ei he niinkö oo tehny vielä päätöstä. Ja mä sit sanoin et anteeks oonko mä ymmärtäny ihan oikein et jos mä meen töihin niin mun tarvii kysyy teiltä lupa ja sit kysyin niinkö et mä muistan ku mä oon käyny 10 vuotta sit työkkärissä nii siellä ollaan kyllä juteltu virkailijan kanssa, niinkö mulla on ainakin tämmönen. Nii mä kysyin sitten nii sanottiin heti et ”ei, ei saa mennä et täytä toi lappu” et siel se kohtelu, et se ensimmäinen paikka mihin sun on pakko mennä ku sä vapaudut on se työkkäri et sulla rahat pyörii nii sit ku siellä on se ensimmäinen asenne toi. Tää on ainakin mulle se et nytteki ku on onneks, kiitos nyt tost raittiudest ja näin mut et jaaha et ei must ookaan mihinkää. Et ei mulla oo sit ikinä ollu mitään mielenkiintoo et lähtee koettaan sit.” (ASIAKAS 1)

”Varmasti voisin vähän itse kelata omia kokemuksia ja siinä on sellaista, että tässä on ne työpaiikat, tässä on osoite, mutta sitä samaa pystyy jokainen hakemaan itse ilman, että koko työvoimatoimisto olisi ollut olemassa ja tommostet tyhjän päällä käynnit siellä, että siirretään ihmiset vain työttömien listoilta ja johonkin työharjoitteluun, joka päättyy tai työkokeiluun, joka päättyy eikä tuo yhtään mitään, antaa vaan mahdollisuuden työnantajalle käyttää ilmaista työvoimaa vähäksi aikaa ja tehdä jotain siellä.” (TYÖNTEKIJÄ 2)

Puhuttaessa muista viranomaisista haastateltavat nostivat esiin sosiaalitoimiston. Kokemus sosiaaliviranomaisten toiminnasta ja asenteista oli selkeästi kahtiajakautuneempi asiakkaiden välillä. Toinen asiakas koki saaneensa heiltä konkreettista apua, mutta en-

simmäinen asiakas oli kokenut sosiaaliviranomaisten olevan ennakkoluuloisia hänen tilannettaan kohtaan. Konkreettisen avun saaminen on työntekijöille positiivinen asia, mutta toisaalta sen hakemisessa voi olla vielä haasteita asiakkailta.

"No, emmä paljo mitää tukee oo saanukaa, mutta en mä oo paljoo mitään tarvinnukaa. Toinen oli paras sellanen mikä mulle oli et asunto mulle järjestettiin, mikä oli hieno homma, mistä oon kyllä kiitollinen. Et ei sen jälkeen mua paljoa kukaan oo auttanu, mut ei mua paljoa tarvinnu auttakaan." (ASIAKAS 2)

"Ja sit sosiaalikeskuksessa sama homma et en mä saanu mitään tukee sieltä et joo et ku sä oot vaan nyt tommonen. Eipä tehny paljoo miel mä voin kertoa, ja sit tää on siis ollu kolme kertaa aiemmin sama homma, nii eipä siin tuu paljoo oikein uskoo itelleen et ai et mä oon täällä normaali yhteiskunnan kansalainen." (ASIAKAS 1)

"Sosiaaliviranomaiset ilmeisesti tekevät mitä on mahdollista ja siellä on hyvin konkreettiset toimenpiteet, että katto on pään päällä ja leipä on pöydällä, se on se a ja o. Ja he huolehtii siitä ja antavat mahdollisuudet mikäli on sellaiset kokemukset ja näkymät." (TYÖNTEKIJÄ 2)

"Mul on itel semmonen kokemus, et tota et monesti heidän on niinku vaikee niinku saada niitä palveluita. Tai heidän on niinku vaikee asioida, heist tuntuu niinku et toisaalta osaa mut toisaalta ettei niinku, et ku he on ollu vankilassa et he ei saa samal taval sitä palveluu ku muut." (TYÖNTEKIJÄ 1)

Rikosseuraamusviranomaiset mainittiin myös usein haastatteluissa. Asiakkailta oli hyviä kokemuksia heidän kanssaan työskentelystä sekä vankilassa olevien työntekijöiden, että yhdyskuntaseuraamustoimiston henkilöstön puolesta. Vankilan henkilökunnan tuki ja luottamus oli ollut tärkeää tuomion suorittamisen ajan ja se oli auttanut valamaan uskoa asiakkaiden omaan tulevaisuuteen. Yhdyskuntaseuraamustoimistosta koettiin myös saavan henkistä ja konkreettista tukea.

"Mä olin avovankilassa suurimman osan ajasta ja mä ymmärrän sen tilanteen tosiaan et he suorittaa sitä heidän tehtävää ja et he ei oo syyllisiä tähän mun tuomioon, jonka sain ja mulle tuli hyvät suhteet periaatteessa niinku täälläkin työntekijän kanssa et hän on tosi paljon mua tukenu niinku tässä matkassa." (ASIAKAS 3)

"Joo, nyt on ne auttanu, et niinkö vankilassa oli niinkö vartijat, jotka oikeesti usko muhun vaik mul meinas mennä välillä se usko niinkö et ei tästä tuu mitään, nii kuitenkin se sit vaan et ne usko siihen." (ASIAKAS 1)

Ensimmäinen asiakas ilmaisi kokeneensa luokittelua rikolliseksi ja siitä johtuvaa huonoa ja negatiivista kohtelua. Toisella asiakkaalla oli paljon kokemuksia ulosoton ja toimeentulon viranomaisten kanssa. Ulosotto-ongelmat vaikuttivat paljon hänen tilanteeseensa ja vähensivät halua mennä töihin. Sekä asiakkailla että työntekijöillä oli paljon huonoja kokemuksia sellaisten viranomaisten toiminnasta jotka ovat luonteeltaan byrokraattisia ja kaukana asiakkaasta.

”Joo, yleisesti siis just nää mistä apuu haetaan alkuun ja sit aina vedotaan siihen vankilataustaan, mikä on ihan sairasta koska mäkin, mulla on ollu ihan pieniä tuomioita paitsi tää viimeinen et joo oon mä niinkö rikollinen mut jotain rattijuopumus ja huumausaineen käyttörikos et mä en oo vieny kenenkään ihmisen henkeä et vois vähän suhteuttaa ees jotenkin.” (ASIAKAS 1)

”En mä oo mitenkään rikoksiin tai tehny mitään rikoksii ja muutakaan, eikä poliisit oo kytänny tai muuta. Joo, ettei oo sen puolesta. Ainut on mikä on toi ulosotto mikä muistuttaa sit, et se on. Ei talkootyöt kauheesti kiinnosta, jos kuukaudessa saa vaan satasen ja se menee auton bensaan ja auton renkaisiin, niin niin.” (ASIAKAS 2)

”Siis, on sitä ollu sanotaan, jotkut tahot tai jotkut henkilöt on näyttäny sen ihan kylmästi et mä kuulun jonkinnäköseen rattaistoon. Ei oo niinku arvoja ja niin pois päin.” (ASIAKAS 3)

Asiakkaat olivat saaneet myös monia positiivisia kokemuksia yhteistyöstä viranomaisten kanssa. Tämä positiivinen tuki rajoittui vapautuneiden kanssa läheisesti toimiviin tahoihin ja henkilöihin sekä vankilassaoloaikana että vapautumisen jälkeen. Asiakkaat tiedostivat, että tuen saamiseen tarvitaan myös oma halukkuus hakea ja ottaa vastaan tukea. Positiivisimmat kokemukset viranomaisista tulivat enimmäkseen niiltä yhteistyötahoilta, joiden ammattiotteessa näkyy inhimillisyys ja asiakkaan lähellä oleminen.

”Täl hetkellä sanotaanko et niinkö mul on kaikkii ulkopuolisii tukii, kyl mä oon saanu sen kyl jokanen kannustaa ja on hirveen positiivista ja mähän oon tähän valvontaan pyytäny ite et mulla jäi kahesta kuukaudesta et mulle ois määrätty. Mut et ku mä oon ite hakenu näitä.” (ASIAKAS 1)

”Suurin osa on tosi, voi niinku sano positiivista ja on tukenu sillä tavalla. -- Kyllä oli vankilassakin sosiaalityöntekijä ja tota vartijat oli mun mielestä tosi hyviä tyyppejä Käyrässä et ei niinku ja se muukin henkilöstö siellä.” (ASIAKAS 3)

”Vapautuvat saavat aika paljon anteeksi siitä mitä on aikaisemmin, koska kuitenkin on sitten toivoa ja halukkuutta sijoittaa, jos on jonkun tuomion jälkeen tilanne, aikaisempi tilanne rauhoittunut ja on mahdollisuus nyt ajatella, että ne kuukaudet tai vuodet vankilassa on vaikuttanut jollain tavoin, että yritetään alusta.” (TYÖNTEKIJÄ 2)

Työntekijän kertomanana asiakkailla yleensä säilyy jonkinlaiset perhesuhteet, jos heillä on sellaisia ollut ennen tuomiota. Kaksi ensimmäistä asiakasta koki läheisten ja perheiden suhtautumisen olevan hyviä vapautumisen jälkeen. Ensimmäinen asiakas mainitsi kuitenkin kaveripiirinsä vaihtuneen päästyään irti päihteistä. Kolmas asiakas puhui kuitenkin siitä kuinka perhetilanne oli vaikeutunut tuomion jälkeen. Hän koki erittäin vaikeaksi sen, että perhe ja osa ystäväistä otti välimatkaa häneen tuomion aikana.

”Et se on niinku, lapset on ollu sillon ku mä oon saanu, et aikasemmin mä näin kaheksan kuukauden aikana kerran mun lapset, et se oli mun ex-puolisoni ajatusmaailman takia, mut et kaikki ne hetket ku on saanu tavata omaisii sinäkin aikana nii on ollu hyvä. Kavereit sinä aikana kaikki suurin piirtein otti ja lähti. -- Ja sit tulee todellakin se ku perhe jättää nii sit tulee semmonen, et nyt emmä viitti et antaa olla.” (ASIAKAS 3)

”Ja vanhemmat taas, jos ei oo sitä omaa perhettä, mutta on vanhemmat, no kuka vanhempi nyt toivois et lapset palaa vankilaan? Se on sit taas eri asia, et millaset ne välit on sit. Jos ei sit oo kauheesti vanhemmat tekemisissä tai ei vanhemmat ees halua olla tekemisissä. Mut kaikki mun asiakkaat on kuitenkin niinku, tai ei kaikki, mut suurin osa on kuitenkin myös vanhempien kans jos he on edelleen niinku olemas, nii on tekemisissä ja saavat anteeks niin sanotusti. Et ei hylätä pois siitä perheestä.” (TYÖNTEKIJÄ 1)

Kun aluksi tiedustelin asiakkaiden suhteita yhteiskuntaan, kaikki olivat positiivisella mielellä. Puhuessamme tarkemmin heidän omista kokemuksista sekä näkemyksistä ja toisten suhtautumisesta heidän tilanteeseen kaikki toivat esille sen, että vankilatausta – ja tuomio muuttaa ihmisten näkemyksen heistä. Erityisenä pahana sekä asiakkaat että työntekijät kokivat rikolliseksi leimautumisen ja sen että vankilassa istuttu tuomio voi jatkua epävirallisena läpi elämän. Tämä leimautuminen nähtiin toisena tuomiona jo annettun tuomion lisäksi.

”Mä oon kokenu et tavallaan rikollisuus annetaan mulle vähän identiteetiks. Siis et otsassa lukee semmonen leima.” (ASIAKAS 1)

”Kyl saa huonomman maineen jos sanoo et on ollu vankilassa. -- Et ku tulee monenlaisii rangaistuksii, et ekaks tulee se rangaistus ja sit vielä rangaistus rangaistuksen päälle.” (ASIAKAS 2)

”Aikasemmin mulla oli huomattavasti vaikeampi tilanne et tota, sillon joitakin vuosia sitten aika kovaan mediarumba joutusi. Se toi aika paljon sitä häpeää ja tämmöstä mukaan. -- Niinku sanottu nii ihmiset käänsi katseensa. Mut siihen liittyy tosiaan media hyvin paljon.” (ASIAKAS 3)

”Tässä tulisi varmaan monesti jotkut hyvin konkreettiset esimerkkitapaukset, että siellä on joku kohta, joku juttu, joka ei toimi yhteiskunnassa. Että ihminen kantaa vielä tuomion jälkeen sen

vastuun aina, mutta seuraamukset tulee niin kuin puskasta hänelle. Joku rikos, joka on ollut hyvin arkaluonteinen ja vaikea. Yhteystietojen, nimen, paikkakunnan muutos ei auta, kun jostain somesta löytyy vielä tietoja, joku pystyy löytämään näin. Ja sitten se kuorma, jonka kanssa se ihminen elää koko ajan, että jos minä paljastun niin. -- Sitten mitä merkitystä on, kun kolme vuotta sitten minä vapauduin ja koko ajan elän niin kuin tuomio olisi vasta tulossa. -- Yleisesti kyllä täytyy sanoa, että toivoa on ja pitää olla. Että elämä on edessä aina kun ihminen on hengissä ja hän toivoo jotain parempaa tai muuta. Pitää jotenkin skarpata siihen luottamukseen siihen henkilöön ja hänen suunnitelmiin ja antaa tukea. Ja varmasti näin tapahtuu ja näin haluan nähdä ne asiat.” (TYÖNTEKIJÄ 2)

5.3 Tärkeitä tekijöitä yhteiskuntaan kiinnittymisessä

Asunnon saaminen vapautumisen jälkeen oli sekä asiakkaille että työntekijöille melkein ensimmäinen asia, jonka he mainitsivat. Ainoastaan ensimmäisellä asiakkaalla oli kokemuksia asunnottomuudesta useamman tuomion jälkeen. Kaksi muuta asiakasta olivat suorittaneet vain yhden tuomion ja saaneet asunnon vapautumisen jälkeen. Työntekijät korostivat sitä, että asunnottomuus johtaa usein asiakkaat vanhoihin kaveripiireihin sekä tekemään helpommin uusia rikoksia. Työntekijän mukaan asunnottomuuteen voi johtaa usein sen, että asiakkailta ei ole tarvittavia elämänhallinnan taitoja saada itselleen asuntoa.

”Mä oon kuitenkin ollu asunnoton ja näin ku mä oon joutunu kiinni ja asunnoton ku mä oon vapautunu et siin tulee aika toivoton olo ku sä oot sen säkin kans niinkö, et nonii tsemppiä siin portin ulkopuolella, tietämättä mihin sä meet, mitä sä teet, ei kukaan neuvo et mitä nyt kuuluu tehdä. Nii siinä on ainakin mulla tullu et apua, niinkö mitä siinä sit käy ku sitä vanhaa rataa ku se on ollu mulle ainakin se mitä mä oon tienny. Niinkö et mullahan on nyt just se mahtava tilanne et mulle on kerrottu kädestä pitäen et mitä mun kuuluu tehdä.” (ASIAKAS 1)

”Paras sellanen mikä mulle oli et asunto mulle järjestettiin, mikä oli hieno homma, mistä oon kyllä kiitollinen.” (ASIAKAS 2)

”Kotihan mulla on ollu koko ajan, niinku nää pelaa nää systeemit ja näin.” (ASIAKAS 3)

”Asunnottomuus on tietenkin myös semmonen. Ja sit jos siin elämässä ei yksinkertaisesti oo mitään eikä sulla oikeen oo mitään käsitystäkään et mitä muuta siinä vois olla. Nii ei se oo sit oikeestaan mikään ihme et palaa aina niihin vanhoihin.” (TYÖNTEKIJÄ 1)

Jokainen asiakkaista mainitsi työnteon itselleen tärkeäksi. Työssä ei ollut tärkeää pelkästään työnteko vaan myös siitä saatava motivaatio sekä oman toimeentulon turvaaminen. Työ ja – toimeentulo–ongelmat söivät asiakkaiden motivaatiota ja tekivät vaikeaksi suhtautua toiveikkaasti tulevaisuuteen. Ensimmäinen työntekijä painotti erityisenä haasteena sitä, kun asiakkailla ei ole minkäänlaisia tulevaisuudennäkymiä koulutuksen tai työpaikan suhteen.

”Työpaikka, vaik siit saa sen satasen vaa mut on se kuitenkin. On kuitenkin toi toimeentulo et ei mun tarvii lähtee mihinkää. Tosin ei mul vie rahaa enää se ku mä en käytä päihteitä, mut tää menee ihan hyvi.” (ASIAKAS 1)

”Mä oon nyt vuoden tässä ollu työttömänä ja osittain omasta halustakin, kun on ulosotto-ongelmia, että joutusin tekeen talkoilla töitä, et se on mikä tässä nyt harmittaa. En tiä millon nää tässä loppuu, ehkä keväällä, nää ulosotto, saa nähdä kuinka innokas toi valtio on jos se jatkuu vielä senkin jälkeen, että se helpottais motivaatiota. Ja sit ku on työttömänä niin sit tulee aika pitkäks ja sellaset. Vaikka mä taloudellisesti nippanappa pärjään, ei siinä mitään.” (ASIAKAS 2)

”Työ alko viime viikolla, se on niinku tällä hetkellä tärkeätä.” (ASIAKAS 3)

”Jos on niinku syrjäytyny sil taval et sulla ei niinku kolmekymppisenäkää oo koulutusta tai juuri-kaan mitään työkokemusta niin aika vaikee sit on niinku lähtee sitä sielt alust asti kasaamaan et hankkis jonku ammatin. Välttämättä ei pysty ees niinku opiskeleen.” (TYÖNTEKIJÄ 1)

Kaikki haastateltavat nostivat esiin perheen, parisuhteen tai ystävien tärkeyden. Tuomion aikana perhe ja ystävät olivat osana ylläpitämässä toivoa normaalista elämästä vapautumisen jälkeen. Pelkästään perheen olemassaolo nähtiin vakauttavana voimavarana. Kaikki asiakkaat halusivat olla läsnä omille perheilleen ja läheisilleen.

”Mul on tosiaan kolme kaveria, jotka on ollu ennen ja jälkeen nii oltiin paljon yhteydessä et se autto tosi paljon. Et sanotaanko et se on tosi tärkeä se omaispiirin ja läheispiirin ymmärrys ei pelkästään semmonen yhteys.” (ASIAKAS 3)

”Ne läheiset niinku on niit ihmisii, jotka on siin yhteiskunnassa kiinni ja pyrkii sit varmaan osaltaan, tai mä ajattelin jotenki et se heidän olemassaolonsa jo itsessään. Et jos on semmosii ihmisii, jotka yrittää elää niinku pitää. Niin, niinku et kyllähän nää asiakkaat sen itse kyllä käsittää, et jos he halua pitää kiinni siit perheestä tai puoliosasta tai lapsista, nii he ei voi niinku jatkaa sitä elämäntyöliä. Et se on itsessään jo sellanen suojaava tekijä jos on tämmöset suhteet.” (TYÖNTEKIJÄ 1)

”Mikäli vankeuden aikana yhteyttä on pidetty ja siellä on ne vahvat siteet, kyllä se on ihan se kantava voima. Niissä, ne vanhat periaatteet, ne kolme periaatetta, että työ, uskonto, uskon

tuleminen ja hyvä vaimo. Kyllä se edelleen on olemassa, että jos näissä liikutaan kyllä varmasti.”
(TYÖNTEKIJÄ 2)

Hyvä ja toimiva päihdehuolto ja päihteistä irtautuminen nähtiin tärkeänä tekijänä rikollisuudesta irtaantumisessa. Päihteistä luopuminen tarkoitti usein sitä että lähipiiri vaihtui ja pelkästään päihteettömyys saattoi vaikuttaa rikollisuuden loppumiseen asiakkaan elämässä. Varsinkin ensimmäinen asiakas toivoi vankilaan sekä vankilan ulkopuolelle parempaa ja toimivampaa päihdehuoltoa.

”Jotenkin mikä olis vankilaan olis se toimiva päihdehoito, se auttais jo niinkö, et saatais siel jo katkastuu. Et siin raitistumises lähtee ne rikokset.” (ASIAKAS 1)

”Jos ois varmaan joku tämmönen huumetausta, koska vankilassakin on huumetta niin se on varmaan aika. Et mul ei oo mitään sellasta taustaa mut ku mieltii sellasta, jolla on nii kyl se varmaan seuraa et on varmaan aika vaikee jättää sitä pois. Mä kuulin et ku joku pääsi pois nii sano et nyt ei enää ja sit joku sano et oli nähny kulkevan jossain tai oli kuullu et nyt se taas kauppa tai sellai.”
(ASIAKAS 3)

”Kyl se niinku se päihdeongelman hoitaminen on se, et jos sit jatkaa päihteiden käyttöä, sit voi sanoo niinku et sit jos ei vankilaan suoranaisesti nii ei se elämä sit siitä ainakaan hurjasti parane, et jos se päihteiden käyttö jatkuu.” (TYÖNTEKIJÄ 1)

Viranomaisten toiminta nähtiin usein jäykkänä ja sieluttomana lakisääteisyyden takia. Vaikka asiakkaat ymmärsivät viranomaisten tehtävät, he toivoivat ihmisläheisempää suhtautumista rangaistusprosessin aikana. Kolmannen sektorin vaikuttajat koettiin tärkeänä osana ihmisyyden tuomista vankilaan. Toisaalta kolmas asiakas olisi toivonut sellaisia tukihenkilöitä jotka eivät ole sitoutuneet mihinkään ryhmään tai aatteeseen, vaan ensisijaisena ajatuksena olisi pelkästään olla vuorovaikutuksessa vankien kanssa. Toinen työntekijä puhui juuri siitä, kuinka yhteiskunnan jäykät rakenteet ja pirstaleinen järjestelmä lakeineen vaikeuttaa yhteiskuntaan palaamista. Hänen mielestään se johtaa usein siihen, että vankilasta vapautuneet kärsivät jatkotuomiota vielä vapauduttuaankin.

”Se on kans yks niitä, tietty kaveripiiri on vaihtunu. Niinku jos lähtee sinne mitä mä on tehny sinne vanhaan kaveripiiriin nii se on sitä niinkö mut ei siel vankilassa kerrota mahiksii niinkö, enhän mä ois ikinä päässy hoitoon tai tämmöseen ellei ulkopuolelta tukihenkilö ois ottanu mua heti ku mä jäin kiinni 2014, ottanu yhteyt vankilaan ku kuuli et mä oon siellä alkanu tekeen jotain mun asioitten eteen ja kertonu mulle et mitä.” (ASIAKAS 1)

”Et mä voin sanoo, et mä oon saanu paljon tukee niiltä henkilöiltä, jotka mulle on niinku halunnu antaa. -- Sitä mä oon sanonuki, et voisinks mä tulla tukihenkilöks et simmosta mä oisin kaivannu

siellä et olis tullu joku tavallinen ihminen jutteleen mun kanssa. Eikä välttämättä olis tarvinnu olla mikään ex-vankikaan, vaan olis vaan halunnu nähdä et olis tullu avovankilassa käymään. Sanotkaanko et jos vaikka sä oisit tullu käymään sen takii et 'moi mitä sulle kuuluu?'" (ASIAKAS 3)

"Yhteiskunnassa on just sellaiset jäykät ja lakiviidakko on hirveä, niin kuin Raamatun perusteella voi tulkita yhtä sun toistakin, jos otetaan sopivia lainauksia. Ihan samalla, jos on taitava lakimies, pystyy kaikki. Samassa asiassa pystyy niin kuin sanomaan a:ta ja b:tä, kaikki menee läpi. Tossa on se vaikeus, että ne henkilöt kyllä kärsii tuomioiden jälkeen vielä vuosikausia ja silloin ei ole kyseessä se oman vastuun kantaminen, heikko omatunto, vaan yhteiskunta, joka jotenkin rankaisee heitä jatkuvasti." (TYÖNTEKIJÄ 2)

Rikosseuraamuslaitoksen rooli ja erityisesti valvojien rooli nähtiin tärkeänä osana vapautumisprosessia. Aikaisemmin on jo tullut esille, kuinka tärkeää valvojien tuki asiakkaiden mielestä on ollut heidän elämäntilanteessaan. Työntekijät painottivat sitä, kuinka tilanteita täytyy osata lukea jokaisen asiakkaan kohdalla yksilöllisesti. Valvoja toimii myös usein yhteys- ja tukihenkilönä muiden viranomaisten ja verkostojen kanssa.

"Kyllä nimenomaan nämä tukitoimenpiteet ovat olemassa ja tietoisuus siitä, mitä on tarjolla on meidän töissä aika tärkeää. Ja sitten osaisi ohjata ja viedä ja ehdottaa ja motivoida siihen suuntaan. Sen tunnistaminen, että missä vaiheessa asiakas on, se on hyvin tärkeää. Vaatiiko hän niin kuin enemmän henkilökohtaista tukea, että pysähtymistä ja tämmösta empaattista läsnäoloa kuin, että hei tässä on se tieto sulle, se on hyödyllistä, mennäänkö yhdessä." (TYÖNTEKIJÄ 2)

"Valvoja on monesti sit siinä niinku välissä semmosena tulkkina. Et jotkut pyytää et valvoja tulis mukaan niille tapaamisille, et jos on semmonen et esimerkiksi hermostuu äkkiä ja ei saa sit sitä asiaa hoidettuu ku hermo menee samantien. Et toivoo niinku et valvoja on siin mukana tavallaan niinku rauhoittamassa sitä tilannetta. Tai sitte ku he ei sit välttämättä enää muista jälkikäteen mitä on sovittu, et mitä pitäis tehdä. No sit selvittelään et mitä se nyt sit olikaan. Et tosi paljon valvonassa ollaan niinku auttamassa siin asioinnissa ja mukana niis verkostoissa ihan sen takia et ne saattais niinku jäädä retuperälle." (TYÖNTEKIJÄ 1)

Oman asenteen tunnistaminen ja muuttaminen oli sekä asiakkaiden, että työntekijöiden mielestä tärkeää oman tilanteen muuttamiseksi. Työntekijät painottivat erityisesti sitä kuinka pitkä prosessi kuntoutuminen voi olla. Elämäntilanteen muuttuminen nähtiin mahdolltomana, jos asiakkaalla ei itsellään ollut motivaatiota lähteä sitä aktiivisesti muuttamaan.

"Joihinki ei varmaan saa sitä yhteyttä, tarkoitan niinku vankeihin et siinä on semmonen tiiäkkö muuri, et henkilöstö on tiiäkkö myrkkyä ja silloin on tietenkin hyvin vaikee saada yhteyttä tai se

henkilö ei halua ottaa yhteyttä. Nii sillonhan ajautuu varmaan ihan automaattisesti takas tai auttamattomasti johonki tämmöseen negatiiviseen tilanteeseen. Jos sä oot vastaanottavainen, niin sä saat, ainakin mä sain Käyrässä. Sanotaanko näin.” (ASIAKAS 3)

”län myötä tulee se semmonen et mä en oikeestaan usko et mikään muu voi auttaakaan ku se oma motivaatio tai se oma ajatus siitä et mä en haluu viettää mun loppuelämää näin. Koska jo sitä ei ole sitä motivaatiota niin sillon esimerkiksi päihteisistä irtaantuminen on aika mahdotonta.” (TYÖNTEKIJÄ 1)

”Kyllä se on sen henkilön oma ajatus mihin hän pyrkii, mitä hän haluaa. Enemmistö kuitenkin, suuri enemmistö, he tiedostaa sen, että he on toiminut väärin ja millaisia ovat ne oikeat keinot. Enemmistö tiedostaa myös senkin, että näihin oikeisiin keinoihin pääseminen se on aika pitkälinen, että saadaan kiinni ja ei jäädä kyllästymään ja jaksetaan sitä arjen askartelua, mikä ei ole helppo. Erityisesti näillä henkilöillä, jotka eivät osanneet sitoutua eikä ottaneet vastuuta mistään vaan se oli ehkä jo nuoresta iästä alkaen tommosta helppo, vastustamatonta elämäntapaa. Päivä kerrallaan, se kuuluu aika usein.” (TYÖNTEKIJÄ 2)

Paljon hyvää sanottavaa löytyi myös asteittaisen vapautumisen prosessista. Asteittainen vapautuminen helpotti pitämään yllä vahvemman siteen yhteiskuntaan. Asiakkaat kokivat olevansa niin sanotusti tavallisempia ihmisiä, kun välissä ei ollut samanlaista muuria ja he pystyivät näkemään myös vankilan ulkopuolisia ihmisiä. Työntekijän mukaan tämänkaltainen vapautumisprosessi mahdollistaa myös paremmat suhteet vankilan aikana, sekä sen jälkeen. Asiakkaat luottavat enemmän työntekijöihin ja yhteistyö on helpompaa.

”Tällä kerralla mä oon nyt vapautunu sit asteittain, mähän oon niinku täydellinen esimerkki niinku mitä tätä mainostetaan tätä asteittain vapautumista. -- Et niinku ruvettiin pikkuhiljaa sopeuttaa mua et se on niinkö iso juttu tämmöselle mun taustaselle päihdeongelmalliselle niinkö. Et joo, okei vartijan kanssa -- mut päästään sieltä talon ulkopuolelle niinkö mut kuitenkin ruvetaan vähän sopeuttaa et näkee sitä muutakin tai se et siellä kävi jotain ihan normi ihmisiä välillä ja sillein. Ja sit siitä mä pääsin tän kuntoutukseen ja siit valvottuun koevapauteen ja nyt mä oon tässä. -- Mul on hirvee kiitollisuus vankilaa kohtaan, koska mä en istuis täs ilman sitä vankilaa.” (ASIAKAS 1)

”Mun mielestä tää avovankila sinänsä on kyl tosi hyvä, ainakin se mis mä olin Käyrässä et se oli se side yhteiskuntaan huomattavasti parempi olla olemassa. Ei ollu aitaa, ei ollu muuria.” (ASIAKAS 3)

”Mikäli vapautumisprosessin aikana heidän kanssaan on päästy yhteistyöhön ja on järjestetty toimintoja ja niin edelleen. Silloin ainakin alkuvaiheet ovat just sujuneet hyvin. Että, että portaittainen vapautuminen palvelee esimerkiksi tätä hyvin.” (TYÖNTEKIJÄ 2)

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI

6.1 Alkuperäiset teemat tutkimuksen tuloksiin suhteutettuna

Tutkimuksen tärkeimpänä tavoitteena oli tuoda esiin ehdonalaiseen valvontaan vapautuneiden ääni. Olisin toivonut useamman vapautuneen osallistuvan haastatteluun, mutta tämä oli asia, johon en pystynyt itse paljoo vaikuttamaan. Asuin toisella paikkakunnalla kolme kuukautta, mikä vaikeutti paljon tilannetta. Onneksi opettajani ehdotti työntekijöiden haastattelemista laajentaakseni tuloksia. Työntekijöitä haastatellessani pyrin kuitenkin esittämään kysymykset niin, että he vastaisivat tuoden esiin vapautuvien kokemuksia. Mielestäni onnistuin hyvin ja työntekijöiden kokemus toi tutkimukseen myös uusia näkökulmia ja huomioita, jotka ovat helpommin yleistettävissä.

Mielestäni tutkimuksen tulokset vastasivat hyvin tutkimustehtäviin. Jokaisessa haastattelussa nousi esiin vapautuneiden oma suhde yhteiskuntaan ja sen eri järjestelmiin, kuten koulutukseen, työhön sekä perheeseen ja muihin läheisiin. Haastattelun aiheet pyörivät myös hyvin vahvasti viranomaisten ja yhteiskunnan toiminnan sekä asenteiden ympärillä. Haastateltavat toivat esiin jatkuvasti tekijöitä, jotka vaikuttavat positiivisesti tai negatiivisesti vankilasta kuntoutumiseen ja yhteiskuntaan kiinnittymisessä.

Tulosten vertaaminen tietoperustaan on haastavampaa. Tietoperustassa on paljon asioita, jotka ovat yleistyksiä ja tieteellisiä ja tutkittuja hypoteeseja. Yksilöiden kokemusten vertaaminen tietoperustaan ei ole aivan yhtä suoraviivaista kuin vertailu tutkimustehtävään ja tutkimuksen tavoitteisiin. Tuloksissa nousi kuitenkin esiin paljon samoja aiheita, mitä olin tietoperustassa jo käsitellyt, kuten muun muassa asunnottomuus, päihteet ja syrjäytyminen. Tietoperustassa nostamani teemat yhteiskunnan asennoitumisesta rikollisuuteen ja rikollisiin sopivat mielestäni myös hyvin tutkimuksen tuloksiin.

Haastattelut tuottivat myös uutta materiaali ja uusia teemoja, joita en ollut käsitellyt yhtä tarkkaan tietoperustassa tai joita en ollut edes ajatellut tietoa etsiessäni. En rehellisesti voi sanoa, että tuotin mitään täysin uutta tietoa vapautumisen prosessista tutkimuksellani. Toisaalta, mielestäni tuloksissa nousi neljä sellaista teemaa, jotka ovat ajankohtaisia rikosseuraamusalalla ja joista asiakkaat sekä työntekijät puhuivat usein.

Asteittaisen vapautumisen hyöty mainittiin toimivana ratkaisuna vangitun kuntouttamisessa. Tästä on yhteiskunnassa ja rikosseuraamusalalla varsinkin keskusteltu pitkään.

Asteittaisen vapautumisen hyötyjä on muun muassa vankien elämänhallinnan ja itseenäisten taitojen vahvistaminen. Ulkoisen kontrollin vähentäminen lisäämällä asiakkaiden sisäistä kontrollia tähtää vapautuvien integroitumiseen yhteiskuntaan tavalla, joka vähentäisi riskiä uusintarikollisuuteen. (Granfelt 2003, 65.) Asteittaisen vapautumisen rangaistusmuodoista olisi hyvä käydä julkisempaa keskustelua ja tuoda esiin se rikollisuuden vähentämisen keinona.

Ehdonalaiseen vapautuneiden motivaation herättäminen ja sen ylläpito olivat myös asioita, joista haastateltavat puhuivat usein. Rikoksen tekijän oma halu nousi myös vahvasti esiin tietoperustassa rikollisuuden vähentämisestä ja ehkäisemisestä puhuttaessa. Tähän ei ole mitään helppoa ratkaisua, sillä syitä tehdä rikos on yhtä laajalti kuin rikoksen tekijöitä; joillakin käytös voi olla opittua, toisilla kasaantunut huono-osaisuus on johtanut rikoksen tekoon ja toisilla ei ole mitään näennäistä syytä (Laine 2014, 287–289). Vapautuneiden motivaation herättely ja heidän kannustaminen eteenpäin elämässä on kuitenkin jotain, jota voi soveltaa täysin eri taustoista tuleviin asiakkaisiin uusintarikollisuuden ehkäisemiseksi. Tämän haasteen helpottamiseen liittyy erilaiset ohjausmenetelmät ja niiden parantaminen.

Läheisemmän yhteistyön tarve viranomaisten välillä oli sellainen teema, jota en tietoperustassa ollut huomionut. Tutkimuksen mukaan rikosseuraamuslaitoksen ulkopuolisilla viranomaisilla olisi erityisesti kehittämisen varaa tässä suhteessa. Heli Valokivi (2002, 164–165) tähdentää sitä, kuinka rikoksen tekijät ovat usein syrjäytyneet palvelujärjestelmästä ja tämä on johtanut siihen, että heidän kokemuksensa sen kanssa ovat satunnaisia ja usein ristiriidassa keskenään. Hän huomauttaa siitä, että rikokseen syyllistyneillä on usein monia eri elämänhallinnan ongelmia, jotka vaativat jatkuvaa ja intensiivistä sosiaalityötä. Parannusehdotuksia viranomaisten puutteellisen yhteistyön ratkaisemiseksi on monia. Sosiaalityön ja palvelujärjestelmän rakenteellinen muutos voisi esimerkiksi olla yksi. Toinen olisi yksilöllisen palveluohjaamisen ja verkostoitumistoimintojen lisääminen rikosseuraamusalan kanssa.

Viranomaisten toiminnan parantamiseen liittyen esiin nousi toinen teema, jota en ollut erikseen huomionut tietoperustassani. Palvelujärjestelmän ja yhteiskunnassa vallitsevien lakijärjestelmien selkeyttäminen asiakkaille tuli esille erityisesti työntekijöiden haastatteluissa. Rikosseuraamuksen asiakkaat ovat usein palvelujärjestelmän marginaalissa tai kokonaan sen ulkopuolella. Palvelujärjestelmän pirstaleisuus ja yhteiskunnan byrokrattisuus näyttäytyvät asiakkaille vihamielisyytenä. On mahdollista kyseenalaistaa kokevatko asiakkaat olevansa täysivaltaisia kansalaisia, kun heiltä puuttuvat edellytykset

osallistua täysivaltaisesti yhteiskunnan järjestämiin palveluihin. (Valokivi 2002, 179.) Ratkaisuja tähän haasteeseen löytyy myös monia ja niillä on todennäköisesti yhtymäkohtia edellisen ongelman ratkaisukeinoihin. Rakenteelliset muutokset sekä yksilöllisen ohjauksen kehittäminen ovat tähän haasteeseen sopivia ratkaisuja. Toisena ehdotuksena olisi myös palveluiden ja lainsäädännön inhimillistäminen ja yksinkertaistaminen. Tällä tarkoitan palveluiden ja lainsäädännön tekemistä selkokielisimmiksi ja tuomista lähemmäksi asiakasta.

6.2 Tutkimuksen kulun arviointi

Tutkimuksen toteutus alkoi hyvin, sillä rikosseuraamusesimies sopi tapaamisen ehdonlaisvalvojen kanssa nopeasti. Tämän jälkeen sain nopeasti kolme yhteydenottoa vapaaehtoisista haastateltavista. Ensimmäisessä haastattelussa huomasin olevani vähän hermostunut, joten haastattelun alku oli jäykkä ja asiakkaan oli vaikea päästä kiinni haastattelun aiheeseen. Avointen kysymysten esittäminen ja kysymyksiä tarkentaminen tarvittaessa helpottivat tilannetta ja suurin osa haastattelusta sujui ongelmitta. Kaikki asiakashaastattelut toimivat kuitenkin hyvin ja asiakkaat olivat avoimia ja halukkaita tuomaan oman näkökulmansa esille. Pyrkimykseni olla johdattelematta asiakkaita vastaamaan tietynlaisesti kysymyksiin toteutui, sillä he vastasivat usein täysin eri tavalla toisistaan.

Suurimpana haasteena minulla oli tulosten vähäisyys. Vaikka olin yhteydessä useampaan kertaan yhdyskuntaseuraamustoimistoon ja valvojat kertoivat kysyneensä kaikilta asiakkailtaan haastattelumahdollisuutta ei asiakashaastatteluja löytynyt enempää kuin kolme. Työntekijöiden haastattelu oli seuraavaksi paras vaihtoehto tulosten laajentamiseen. Pyrin haastatteluissa esittämään kysymykseni sillä tavalla, että työntekijät vastasivat niihin vapautuneiden näkökulmasta. Mielestäni tämä näkyi tutkimusten tuloksissa varsin selvästi. Vaikka en ole itse täysin tyytyväinen siihen, että tuloksista tuli suppeammat kuin olin aluksi suunnitellut, siihen liittyi tekijöitä, jotka olivat vaikutusvaltani ulkopuolella.

Kvalitatiivinen tutkimusote ja puolistrukturoitu teemahaastattelu palvelivat tutkimustehtäväni tarkoituspäätä. Sen käyttäminen mahdollisti sen, että asiakkaat pystyivät olemaan rentoja haastattelutilanteissa ja keskittymään niihin teemoihin, jotka olivat heidän kokemuksissaan kaikista tärkeitä. Tutkimusmenetelmän takia minun oli myös helppo haastatella työntekijöitä täsmälleen samoista teemoista kuin asiakkaita. En mielestäni

pudonnut kvalitatiivisen tutkimusmenettelyn sudenkuoppiin. Tässä tapauksessa minun oli helppo välttää yleistämistä haastateltavien määrän vähäisyyden takia.

Olen noudattanut tutkimuksessani eettisiä ohjeita. En ole ilmaissut haastateltavista mitään henkilökohtaisia tietoja. En ole kertonut heidän sukupuoltaan tai kuvaillut heidän ulkonäköään. Haastattelutilanteessa en kysynyt heidän tekemistään rikoksista tai tuonut esiin mitään arkaluontoisia tietoja. Haastatteluista kerätyn aineiston tuhoan opinnäytetyön valmistuttua.

Tutkimuksen luotettavuutta ei ole mahdollista arvioida sillä perusteella, että se olisi yleistettävissä olevaa tietoa. Luotettavuus perustuu siihen, että haastateltavat ovat olleet todenmukaisia kertomuksissaan. Luotettavuuteen vaikuttaa myös minun raportointini siitä mitä haastateltavat toivat haastattelussa esille. Tähän on vaikuttanut oma taitoni analysoida tutkimuksen aineistoa. Omasta mielestäni olen nostanut esiin ne keskeiset teemat, joista sekä asiakkaat että työntekijät puhuivat.

Eettisyyteen ja luotettavuuteen sekä tutkimuksen mahdolliseen hyödyntämiseen vaikuttavat haastattelun lähtökohdat. Minulla itselläni haastattelijana ja tutkimuksen tekijänä on oma näkemykseni maailmasta, joka on vaikuttanut tutkimuksen aiheenvalintaan sekä siihen, miten olen tutkimuksen suorittanut. Haastateltavilla on myös jokaisella oma elämäntarinansa ja heidän kokemuksensa ovat vaikuttaneet siihen, miten he vastaavat esitettyihin kysymyksiin. Tutkimuksen tulokset ovat siten täysin subjektiivisia ja niitä ei voi yleistää. Haastatteluun osallistuneet asiakkaat osoittivat vapaaehtoisuudellaan olevansa asennoituneita osallistumiseen ja osallisuuteen. Pohdin sitä millainen tutkimuksesta olisi tullut, jos olisin päässyt haastattelemaan niitä, jotka olivat vastahakoisia tulemaan haastatteluun.

Kaikista eniten opinnäytetyöprosessin aikana opin tutkimuksen tekemisestä. En itse ole järjestelmällisyyden esikuva, joten minulla oli välillä vaikeuksia pitää kaikki langat käsissäni. Helpointa minulle oli taustatyön tekeminen ja tietoperustan kokoaminen. Tutkimus- ja analyysimenetelmien valinnat olivat yksinkertaisia mutta niiden soveltaminen käytännössä oli minulle haastavinta koko prosessissa. Huomasin, että tässä olisin tarvinnut toisen henkilön tekemään opinnäytetyötä kanssani. Haastattelut sujuivat yksinään, sillä ne olivat nopeasti ohi. Aineiston litterointi ja analyysi olisivat olleet paljon mielekkäämpiä toisen henkilön kanssa. Tuloksista raportoidessa toisen näkökulman lisääminen olisi ollut hyödyllistä. Yksinään voi olla vaikeaa ideoida uusia tapoja kirjoittaa tai ilmaista asioita.

Koin haastattelutilanteissa, että minulla on vahvaa osaamista sosiaalialalla vaadittavissa taidoissa. Osasin ohjata keskustelua niin että asiakkaat pääsivät itse kertomaan omat kokemuksensa. Olen aina ollut vahvimmillani asiakkaan kohtaamisessa. Sosiaalialan eettinen osaaminen on mielestäni myös yksi vahvuuksistani. Kuten mainitsin jo aiemmin, suurin osa ammattiosaamiseni kasvusta tapahtui tutkimuksen aineiston analyysi- ja raportointivaiheissa. Niissä tilanteissa kohtasin oman epävarmuuteni kyseisiä taitoja kohtaan. En voi väittää olevani ammattitutkija, mutta olen varma siitä, että taitoni riittäisivät tulevaisuudessa muiden tutkimusten tekemiseen.

6.3 Jatkotutkimuksen mahdollisuudet ja tulosten julkistaminen

Tutkimuksessa nousi eriin monia eri aiheita ja mahdollisia uusia tutkimuksen kohteita. Tutkimus oli suppea kvalitatiivisen luonteensa ja osallistujamäärän takia, joten tulosten yleistäminen hypoteesien luomiseksi ei ole mahdollista. Rikosseuraamuksen asiakkaiden hyvinvoinnin haasteita on tutkittu pitkään, mutta en usko, että lisätutkimusten tekeminen olisi pahitteeksi. Asiakkailla on niin paljon erilaisia haasteita sekä hyvinvoinnin vajeita, että ratkaisujen löytäminen on pitkälinen prosessi ja vaatii useamman eri näkökulman. Ongelmat kuten asunnottomuus, päihderiippuvuus ja työttömyys ovat, varsinkin yhdistyessään, monimutkaisia ja tutkimuksen arvoisia teemoja.

Haastatteluissa nousi esiin myös yksi aihe, joka kiinnostaisi itseäni tutkia pidemmälle. Kaksi asiakasta kertoi, kuinka he olivat kokeneet saaneensa niin sanotusti lisätuomion jo istutun vankilatuomion lisäksi. Toinen työntekijöistä totesi tämän ilmiön olemassaolon yhteiskunnassa. Itseäni kiinnostaisi tietää kuinka useasti tämä ilmiö esiintyy ja mistä se on saanut alkunsa. Tähän liittyy hyvin vahvasti yhteiskunnan asenteet ja mielipiteet rikoksenteekijöitä kohtaan.

Jatkotutkimuksen tarve asiakkaiden näkökulmasta olisi ehdottomasti viranomaisten toiminnan sekä laki- ja palvelujärjestelmän tutkimiseen ja kehittämiseen kohdistuvat tutkimukset. Näitä tutkimuksia voisi suorittaa yksilöllisesti eri viranomaistahoista, esimerkiksi kuinka työvoimatoimisto palvelee vankilasta vapautuneita. Tutkimukset voisi myös toteuttaa laajemmissa viranomaisverkostoissa. Uuden toimintatavan, esimerkiksi uuden ohjausmenetelmän, sisällyttäminen työhön ongelman ratkaisemiseksi ja sen tutkiminen olisi myös yksi vaihtoehto. Aiheeseen liittyen olisi lisäksi mahdollista tutkia asiakkaiden omaa ymmärrystä viranomaisten toiminnasta ja yhteiskunnan järjestelmistä. Tämä voisi auttaa löytämään ongelmakohdat, joissa erityisesti asiakkaat kohtaavat haasteita.

Tutkimuksen tulokset tulen julkistamaan sekä Turun ammattikorkeakoulussa, että Turun yhdyskuntaseuraamustoimistoon. Koulussa tutkimuksen tulokset julkistettiin opinnäytetyön työpajassa, jonne olin valmistanut diaesityksen. Esityksessä kerroin tutkimuksen keskeiset tulokset, kuten tutkimustehtävään saadut vastaukset sekä tutkimuksessa esiin tulleet kehittämisen tarpeet. Turun yhdyskuntaseuraamustoimiston johtaja ja yhteyshenkilönäni toiminut rikosseuraamusesimies ohjeistivat minua lähettämään valmiin opinnäytetyöni heille, minkä jälkeen he julkaisisivat sen työntekijöilleen.

LÄHTEET

Carrabine, E.; Cox, P.; Lee, M.; Plummer, K. & South, N. 2009. Criminology. A sociological introduction. 2. painos. New York: Routledge.

Cohen, L. & Felson, M. 1979. Social change and crime rate trends: a routine activity approach. American sociological review. Vol. 44, No. 4, 588—608.

Granfelt, R. 2003. Vankilasta kotiin vai kadulle. Vangit kertovat asunnottomuudesta. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Hartoneva, A.; Mohell, U.; Pajuoja, J. & Vartia, M. 2015. Yhdyskuntaseuraamukset ja vankeus. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Hirsijärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Hirsijärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Kananoja, A.; Lähteinen, M. & Marjamäki, P. 2011. Sosiaalityön käsikirja. 3., uudistettu painos. Helsinki: Tietosanoma.

Kauppila, T. 1999. Vankeudesta vapauteen. Väitöskirja. Sosiaalitieteiden laitos. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Kurki, L. 2010. Sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa. Teoksessa Kurki, L.; Kurki-Suutari, M. & Taruvuori, K. 2010. Muurien sisällä. Sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy, 133—212.

Laine, M. 2014. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. 2., uudistettu painos. Helsinki: Rikosseuraamusalan koulutuskeskus.

Laine, T.; Hyväri, S. & Vuokila-Oikkonen 2010. Mitä on syrjäytymisen vastainen työ. Teoksessa Laine, T.; Hyväri, S. & Vuokila-Oikkonen (toim.) Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi, 9–25.

Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 400/2015. Annettu Helsingissä 10.4.2015. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150400>.

Lavikkala, R. 2011. Vaikuttavan rikosseuraamustyön kysymyksiä. Teoksessa Lavikkala, R. & Linderborg, H. (toim.) Rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä. Helsinki: Rikosseuraamusalan koulutuskeskus, 93–134.

Lehtonen, L. & Salonen, J. 2008. Asunnottomuuden monet kasvot. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Mäki, J. 2017. Leimattuja, lainsuojattomia ja tulevaisuuden rakentajia. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos. Saatavissa myös http://rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/sHXtlJtbL/RISE_1_2017_Leimattuja_lainsuojattomia_ja_tulevaisuuden_rakentajia_WEB.pdf.

Muiluvuori, M.; Blomster, P.; Laurila, T.; Linderborg, H. & Tyni, S. 2014. Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2014. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos. Saatavissa myös http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikirja/2L62dq7TN/RISE_Vuosikirja2014_nettiin_korjattu.pdf.

Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Rikosseuraamuslaitos 2017a. Viitattu 16.4.2017 www.rikosseuraamus.fi > Etusivu > Rikosseuraamuslaitos.

Rikosseuraamuslaitos 2017b. Viitattu 16.4.2017 www.rikosseuraamus.fi > Etusivu > Toimipaikat > Yhdyskuntaseuraamustoimistot > Turku.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2006. Rikoksista rangaistujen tuen tarve. Suositukset yhteistoiminnalle. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavissa myös <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/112104/Selv200606.pdf?sequence=1>.

Taruvuori, K. 2010. Arvoja ja elämänhallintaa vankilassa. Teoksessa Kurki, L.; Kurki-Suutarinen, M. & Taruvuori, K. 2010. Muurien sisällä. Sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy, 59—130.

Valkama, T. 2014. KRIS = Kriminellas Revansch I Samhället. Teoksessa Lindström, J. & Kumlander, K. (toim.) Auttamista, vaikuttamista, asiantuntemusta. Järjestöjen monet roolit kriminaalityössä. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu, 86–103.

Valokivi, H. 2002. Toimiva asiakkuus. Kriminaalihuollon palveluohjauskokeilu naisasiakkaiden kertomana. Teoksessa Juhila, K.; Forsberg, H. & Roivainen, I. (toim) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 164–187.

Esite

TULE KERTOMAAN MIELIPITEESI JA KOKEMUKSESI!

SOSIONOMIOPISKELIJA TEKEE LYHYITÄ HAASTATTELUJA EHDONALAISEEN VALVONTAAN VAPAUTUNEIDEN VANKIEN KOKEMUKSISTA.

HAASTATTELUKSET TOTEUTETAAN YHDYSKUNTASEURAAMUSTOIMISTOSSA VALVONTATAPAAMISTEN YHTEYDESSÄ SYKSYN AIKANA.

Olen viimeisen vuoden sosionomiopiskelija ja teen opinnäytetyötäni, jonka aiheena on ehdonalaisten valvontaan vapautuneiden vankien omat kokemukset vapautumisesta ja elämästä vankilan jälkeen.

Haastattelut ovat lyhyitä (max. 30 min) ja ne voidaan suorittaa nimettömänä. En kerää mitään tunnistettavia tietoja ja haastatteluja käytetään ainoastaan opinnäytetyöni raportoinnissa.

Tämä on oiva tilaisuus päästä vaikuttamaan ja parantamaan yhteiskuntaa!

LISÄTIETOJA ANTAA: JONNA VIRKAMÄKI SÄHKÖPOSTI: JONNA.VIRKAMAKI@EDU.TURKUAMK.FI

Haastattelututkimuslomake

HAASTATTELUTUTKIMUS

Opinnäytetyötä varten

Olen sosionomiopiskelija Turun ammattikorkeakoulusta ja teen opinnäytetyöni yhteistyössä Turun yhdyskuntaseuraamustoimiston kanssa. Opinnäytetyön tavoitteena on tutkia miten ehdonalaisen valvontaan vapautuneet kokevat siirtyvänsä takaisin yhteiskuntaan. Toinen tavoite on selvittää millaiseksi he kokevat viranomaisten, läheistensä ja muun ympäristönsä asenteen. Lisäksi haluan kuulla ehdonalaisen valvontaan vapautuneiden omia näkemyksiä siitä, mitkä tekijät edistävät tai haittaavat rikollisuudesta irtautumisessa.

Opinnäytetyötäni varten haastattelen ehdonalaisessa valvonnassa olevia Turun yhdyskuntaseuraamustoimiston asiakkaita. Valvojat ovat olleet sinuun jo yhteydessä ja kertoneet haastatteluun osallistumisesta ja sopineet ajan kanssasi. Haastattelu korvaa sinulle yhden valvontatapaamisen. Haastattelu tapahtuu Turun yhdyskuntaseuraamustoitossa.

Tutkimuksessani noudatan asiallisuutta ja ehdotonta vaitiolovelvollisuutta. Tutkimuksessa ei tule ilmi haastateltavien nimiä tai tunnistettavia tietoja. Haastattelun aikana tehtävät äänitteet ovat täysin salaisia ja ovat vain minun hallussani. Tutkimuksen valmistuttua äänitteet tuhotaan.

Kiitos avustasi!

Jonna Virkamäki

jonna.virkamaki@edu.turkuamk.fi

Olen lukenut ja ymmärtänyt yllä kerrotun ja haluan osallistua haastatteluun.

Turussa ___/___ 201_

allekirjoitus

Haastattelukysymykset (suuntaa antavat)

1. Mihin yhteisöihin kuulut? Keihin henkilöihin tai ryhmiin koet samaistuvasi? Millainen on suhteesi yhteiskuntaan? (töihin, opiskeluympäristöön jne)
2. Millaista tukea olet saanut viranomaisilta, läheisiltä tai muusta ympäristöstä? Miten kuvailisit heidän asenteitaan sinun tilannettasi kohtaan?
3. Mikä auttaa/on auttanut sinua eniten rikollisuudesta irtautumisessa? Mitkä tekijät vaikeuttavat tai estävät rikollisuudesta irtautumisessa?

Jatkokysymyksiä esitän tarpeen mukaan (miksi, miten jne).